

MIHAI VITEAZUL ȘI CREȘTINĂTATEA SUD-DUNĂREANĂ

Mihai GEORGIȚĂ*

MIHAI THE BRAVE AND SOUTH DANUBE CHRISTENDOM

Abstract

Supported by Greek leaders to take the throne of Wallachia, after his entrance in the Holy League, Mihai will be engaged himself against the Ottoman offensive and also in the liberation battle of Christian people from Balkan. That is what he wants to accomplish until the tragic end of his life. After the victory at Calugareni, everyone will perceive Mihai like the leader of the battle against the Ottoman offensive carried by Christian people from South Danube, as well as the „restitutor Imperii” (Byzantine Empire), first of all because he had the same denomination with them (del rito loro). In this way he was supported to join together Bulgaria with Wallachia and Transylvania. But, in order to form a strong Antiottoman front, Mihai tried first of all to unify all the Romanian provinces and then, these ones with Bulgaria and Serbia, conquered again from the Ottomans.

Key words: Balkans, Christendom, Greek denomination, Mihai the Brave, Ottoman Empire

Creștinătatea pentru care Mihai lupta nu mai era o creștinătate unitară, bisericile apusene fiind protejate de expansiunea otomanilor musulmani prin defensivă țării române¹, astfel încât amenințarea cu ismalizarea era îndreptată mai întâi asupra creștinilor ocupați și, mai apoi, a celor de sub suzeranitatea turcilor, căci potrivit concepției acestora pacea finală și durabilă se putea realiza doar prin instaurarea unui panislamism². Pericolul real ca țările române să devină pašalâc și biserica românească să fie direct amenințată de Islam s-a produs în timpul domniei lui Mihai. Nesupunerea acestuia va fi sancționată cu hotărârea înlocuirii sale cu oameni fideli, care au acceptat islamul într-un fel sau altul. E vorba de tânărul Bogdan, fiul lui Iancu Sasu trecut la mahomedanism și apoi, de Radu Mihnea, fiul apostatului Mihnea Turcitul, numit acum *muhafiz*, comandant de Vidin, care va fi numit de mai multe ori voievod al Țării Românești. Expediția otomană din vara anului 1595 s-a făcut în virtutea și cu scopul efectiv al transformării Țării Românești și a Moldovei în *eyalet* (pașalâc), care urmau să fie conduse de turci. Chiar au fost numiți pentru Moldova beilerbeii de Șirvan și pentru Țara Românească beilerbeii de Anatolia, ba mai mult, a fost numit și un *defterdarlık* (șef al finanțelor), iar printr-un firman special s-a stabilit cuantumul recrutării de soldați pentru armata permanentă la cifra de 12000. Astfel, cele două principate române erau socotite cel puțin din punct de vedere teoretic (de jure) musulmane. Această

¹ Constantin Rezachevici, *Rolul românilor în apărarea Europei de expansiunea otomană. secolele XIV-XVI*, București, 2001.

² Viorel Panaite, *Pace, război și comerț în Islam. Țările române și dreptul otoman al popoarelor (sec. XV-XVII)*, București, 1997, p. 156-159.

* Direcția Județeană Bihor a Arhivelor Naționale, misu_arhive@yahoo.com

măsură le pune pe același plan cu Grecia, Albania, Bulgaria, Serbia și Ungaria în cadrul imperiului otoman. „A fost pentru prima dată în istorie-subliniază Aurel Decei-când s-a hotărât transformarea în „pașalâc” a celor două țări autonome revoltate. Niciodată, până acum, turcii nu încălcasez acordul existent, fără să fie scris între cele două părți cu privire la statutul juridic și implicit economic, social, politic și religios, al celor două principate dunărene, în ciuda faptului că trupele lor au ocupat efectiv în repetate rânduri, pe unul sau celălalt. Soarta principatelor părea să ia o întorsătură nouă și durabilă”. Prin urmare, în cele mai bine de două luni cât turcii au stat în anul 1595 în Valahia, ea a devenit în realitate o provincie a imperiului otoman³. Într-adevăr, Mihai Vodă ca un bun creștin n-a putut suporta abuzurile turcilor împotriva locuitorilor țării sale, majoritatea creștini; n-a putut îngădui profanarea bisericilor și apariția moscheilor și minaretelor într-un loc ce fusese de veacuri creștin. O astfel de explicație o găsim în *Cronica Buzeștilor*: „Începură turcii a cuprinde Țara Românească și a-și face lăcașuri și meceturi, cât începuse a țipa creștinii de nevoia turcilor și pretutindeni era vaiete și suspine din cauza turcilor. Singur Mihai vodă cu toți boierii se închisese de răul turcilor și multă vreme zicea creștinii doar că vor potoli turcii deasupra, iar ei mai mult rău făcea. Începusă turcii tare a călca țara și legea creștinilor și a arde bisericile din țară. Văzând Mihai vodă atâta răutate și nevoe, nu mai putu răbda țipetele creștinilor, ce-ș strânsă boierii toți, mari și mici, din toată țara, și să sfătuiră cum vor face să izbăvească Dumnezeu creștinii din mâinile vrăjmașilor”⁴. Cu toate că autorul cronicii dramatizează și îl putem suspecta de subiectivism, fiind dintre apropiații domnului, nu putem să negăm în totalitate că spre sfârșitul acestui veac turcii au comis numeroase abuzuri asupra creștinilor. Altfel spus, chiar dacă exagerează cronică în privința faptelor, cronicarul se face ecoul unei mentalități contemporane saturată și neîmpăcată cu dominația unui dușman al credinței. Firește aceeași mentalitate a marcat gândirea lui Mihai Viteazul. Însă există și alte mărturii care atestă frica boierimii la perspectiva transformării țării în pașalâc spre paguba creștinilor, având cunoștință despre distrugerea bisericilor și mănăstirilor din timpul luptelor. Astfel, o parte din boierii, nemulțumiți de politica lui Mihai, solicită lui Ieremia Movilă în septembrie 1599 să le trimită ca domn pe fratele său, „căce că suntemu cu toți de o lege și de o limbă”, altminteri turcii „voru descăleca țeara noastră și voru pune turcu de va domni țeara noastră și voru turci pe toți creștini și voru sparge atâta mănăstiri și beseareci și va peri atâta creștinătate”⁵. Așadar, spectrul transformării țărilor române în pașalâc și o dată cu aceasta opresiunea islamului asupra creștinilor devine o amenințare reală la sfârșitul acestui secol.

De aceea, domnitorul român a trecut la ofensivă și, solidar cu populațiile balcanice, a fost mereu preocupat de eliberarea populației ortodoxe de sub ocupația turcească, rămânând până la sfârșitul vieții credincios acestui deziderat. Principii catolici din Ligă, fiindcă nu se considerau direct interesați, decât dacă această populație o dată cu supunerea acceptau și catolicismul, nu s-au implicat nemijlocit în eliberarea ei. Desigur, el nu a dus această luptă și nici nu o putea duce fără asentimentul și ajutorul entuziast al liderilor și al populației din Balcani, care l-au considerat salvatorul lor, sau, mai mult, restauratorul dreptcredincios al imperiului Bizantin. Principalii lideri politici ai populației creștine din Balcani rămăseseră doar cei religioși, iar nobilimea grecească, care se ocupa acum cu negoțul, era grupată în jurul patriarhiei de la Constantinopol.

Un rol însemnat între cei care îndemneau populația la răzmeriță și cei care contribuiau la transmiterea informațiilor l-au avut comercianții raguzani, supuși și ei otomanilor. Un motiv suplimentar, în afara celui economic, a fost faptul că ei erau catolici, încredințați de curia romană cu misiuni religioase între populația ortodoxă care trebuia atrasă la unire⁶. O formă de rezistență împotriva procesului de islamizare⁷ și de asuprire socială

³ Aurel Decei, *Relații româno-orientale. Culegere de studii*, București, 1978, p. 225-227, 243.

⁴ *Literatura română veche(1402-1647)*, vol. II, București, 1969 p. 86.

⁵ Ștefan Ștefănescu, *Știri noi cu privire la domnia lui Mihai Viteazul*, în „*Studii și materiale de istorie medie*”, vol.V, 1962, p. 187. Privitor la autenticitatea acestui document a se vedea: Manole Neagoe, *Mihai Viteazul*, București, 1994, p. 51-53.

⁶ P. P. Panaitescu, *Mihai Viteazul*, București, 2002, p. 42-44.

⁷ În ciuda toleranței *de jure* profesată de turci cu popoarele creștine, în realitate, exista prozelitism și sunt

la constituit haiducia, care s-a generalizat în întreg spațiu balcanic și prefigura o mare răscoală antiotomană în numele credinței pravoslavnice. Trebuie spus că principalul suport în lupta antiotomană a fost unul religios și abia apoi unul economico-social⁸. Iar lupta s-a purtat în numele creștinătății împotriva păgânilor. Deoarece nu exista încă o conștiință națională clară, de tip modern, ideea de renaștere națională se identifica cu lupta contra islamului⁹. Confruntarea creștinilor din Balcani cu otomanii s-a desfășurat pe fundalul declinului și al crizelor care măcinau imperiul din a doua jumătate a secolului XVI, în care însăși credința mahomedană era zguduită de fanatisme și de concepțiile milenariste, care preziceau pentru 1592 sfârșitul imperiului și Ziua Judecării de apoi la împlinirea celor 1000 de ani de la Hegira¹⁰.

În momentul urcării pe tron a lui Mihai voievod mișcarea haiducilor avea o intensitate deosebită¹¹, răscoală fiind pregătită înainte ca el să devină domn. În fruntea acesteia se aflau membrii din familia Cantacuzinilor și toate rudele lor din clerul înalt¹², în legătură cu ceilalți fruntași religioși din rândul grecilor¹³. Asentimentul revoltei antiotomane era atât de puternic, încât și cei care nu făceau parte din cercul grecilor, cum a fost patriarhul sârb Iovan de la Ipek, au inițiat mișcări de revoltă. Acesta încă din 1592 se pusese în fruntea mișcării, intrând în legătură cu ceilalți reprezentanți ai clerului din Peninsula Balcanică. Însă lipsiți de conducători militari, sârbi din acele părți au fost repede înfrânți de turci. În 1594 Laurențiu Paleolog, arhiepiscop de Cipru, emisar al capilor bisericii din

consemnate numeroase convertiri la mahomedanism. Vezi : Alexandru Madgearu, *Originea medievală a focarelor de conflict din Peninsula Balcanică*, București, 2001, p. 176-183; Géza Dávid, *Limitations of conversion. Muslims and christians in the Balkans in the sixteenth century*, în "Frontiers of faith. Religious exchange and the constitutions of religious identities 1400-1750, Budapest, 2001, p. 149-156. Se vorbește cu sfială în literatura de specialitate de islamizarile forțate, subliniindu-se în primul rând toleranța religioasă a turcilor. Conceptul de *Pax ottomanica* nu trebuie înțeles *grano cum salis*, el trebuie luat în discuție mai mult ca principiu, existând destule contradicții între teorie și practică. Convertirea la islam era soluția cea mai dorită, care punea capăt războiului sfânt, pacea fiind garantată numai după ce nemusulmanul îmbrățișa religia lui Mahomed. Pentru aceasta se practicau numeroase metode de constrângerea și înșelăciune în vederea convertirii creștinilor. Cei care nu acceptau religia musulmană, în teritoriile cucerite, erau expuși la corvezi grele și abuzuri, în timp ce noi convertiți se bucurau de toate drepturile unui musulman, având garantate integritatea fizică, libertatea, avutul și pământurile. Vezi : Viorel Panaite, *op.cit.* p. 159-162 ; *Forme ale păcii în sud-estul european în secolul al XVI-XVII*, în « Revista de istorie », 35, nr. 1, p. 139-160. Căsătoriile mixte între bărbații musulmani și femeile creștine erau destul de frecvente și avantajoase din punct de vedere material pentru familia creștină a fetei, dar băieții rezultați din aceste căsătorii erau obligatoriu musulmani. E de ajuns să ne imaginăm durerea părinților creștini care asistau la acele « recrutări forțate » a copiilor lor în sistemul *devşirme*, unde mai întâi erau convertiți la islam și circumciși. E drept că dintre ei puteau ajunge astfel demnitari la curtea sultanului, iar cei mai mulți în contingentele de ieniceri, însă deveneau dușmani ai rudelor lor, așa cum afirma cu satisfacție un cronicar turc. Vezi : Adriana Stiles, *Imperiul Oroman 1450-1700*, București, 199, p. 64-67, 152-153 ; Despre îngrădirile impuse de politica otomană față de construirea de biserici creștine sau despre alte politici care încurajau apostazia creștinilor vezi : Violeta Barbu, *Purgatoriul misionarilor. Contrareforma în Țările române în secolul al XVII-lea*, București, 2008, p. 57-59 ; Eadem, *Vlahii balcanici în epoca Contrareforme*, în « Închinare lui Petre Ș. Năsturel la 80 de ani », Brăila, 2003, p. 171-186. Unele aspecte la Franco Cardini, *Europa și islamul. Istoria unei neînțelegeri*, Iași, 2002, p. 183-200.

⁸ Despre aspirarea economică și socială în Țărilor române vorbesc înșiși cronicarii turci. Vezi: Aurel Decei, *op.cit.*, p. 223-224; Paolo Giorgi Raguseo, însărcinat cu misiuni între creștini din Balcani, relatează amănunțit în 15 martie 1598 papei Clement al VIII-lea despre suferințele creștinilor supuși turcilor, mai ales după anul 1581, când a murit Mehmet pașa, fost mare vizir. Între multe abuzuri relatează cum soțiile și fiicele lor sunt la discreția turcilor musulmani, pe care le obligă să se căsătorească cu ei. Urmarea acestor nemaîntânite persecuții i-ar face pe creștini din balcani să dorească răzbunare împotriva turcilor („vendetta contra alli turchi”) și să se unească cu ceilalți creștini pentru luptă. Totodată, menționează că datorită tiraniei turcilor mulții au trecut în Valahia cu familiile și avutul lor („che molti con le famiglie, et con l haver loro sono passati in Valachia”), amintind și de cazul albanezilor strămutați în 1595, când Mihai Viteazul a ars Rusciucul. Vezi: Andrei Vereș, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol. V, București, 1932, p. 149-153.

⁹ Alexandru Madgearu, *op.cit.*, p. 151.

¹⁰ Halil Inalcik, *Imperiul otoman. Epoca clasică 1300-1600*, București, 1996, p. 96, 365-367.

¹¹ Gh. Zbucă, *Creștinii din peninsula Balcanică și Mihai Viteazul*, în „Mihai Viteazul simbol al celor mai înalte virtuți ale poporului român”, București, 2003, p. 326.

¹² Constantin Velichi, *Mihai Viteazul și lumea balcanică*, în Revista Arhivelor., an LII, Vol. 37, nr. 2, 1975, p. 135.

¹³ Spre exemplu, în toată Macedonia și Bulgaria, clerul grec reușise să-l înlocuiască pe cel național în veacul al XVI-lea, nu însă și la Ipek vechea patriarhie sârbească vezi P.P. Panaitescu, *op.cit.*, p. 49.

Constantinopol, trecu pe la curtea lui Sigismund, apoi pe la împărat și în sfârșit pe la Roma, cu tainica misiune de a îndemna la luptă contra turcilor, luptă care în momentul depășirii aliniamentului Dunării, urma să fie sprijinită de greci, bulgarii și sârbii¹⁴. La început, după intrarea principatelor române în Ligă, conducerea ofensivei în sudul Dunării, împreună cu sârbii, bulgarii și albanezii îi revenea lui Sigismund. Sârbii, pentru a-l îndupleca mai mult, i-au oferit chiar titlul de Despot al Serbiei¹⁵. Domnul muntean nu pomenea nici un cuvânt în acest timp despre eliberarea Peninsulei, fiind ocupat cu luptele din teritoriul țării sale¹⁶. Cu toate acestea, Mihai a încurajat lupta acestora și era la curent cu mișcările lor. În primăvara anului 1594 avem mărturii că se afla în tabăra Vrșec, între sârbii și românii din Banat, pe care îi instiga la luptă. Din acest motiv ei au adunat efective de până la 6000, care apoi au depus jurământ de credință principelui Sigismund în fața banului, a episcopului și a lui Mihai. În 13 iunie episcopul și banul, în numele tuturor sârbilor cer ajutor principelui în virtutea aceluiași jurământ¹⁷. Se pare că revolta a început câteva zile mai târziu, de vreme ce Sigismund pe 24 aceeași lună îi scria sultanului pentru a se dezvinovății de sprijinul acordat revoltaților, -care se adunau în număr tot mai mare,- aruncând culpa asupra imperialilor¹⁸. Desigur răscoala sârbilor din Banat fiind slab organizată a fost înăbușită¹⁹, iar imperialii și aliații lor au suferit unele înfrângeri.

În acest context, victoriile lui Mihai și incursiunile sale din iarna anului 1594-1595 la sudul Dunării au reușit să remobilizeze mișcarea din Balcani, demoralizată și lipsită de ajutor²⁰. După ce l-a zdrobit pe Bogdan, pretendent la tron cu sprijin turcesc, și a cucerit Rusciukul în 25 ianuarie, Mihai îi relatează ducelui de Toscana că „pe creștini cu familiile lor îi trecui în Țara Românească”²¹. Alte succese militare²² i-a încurajat pe haiducii sârbi la începutul primăverii să vină în ajutorul bulgarilor, conduși de un urmaș al ultimului țar bulgar, și să ocupe Sofia, însă numai pentru scurt timp²³, căci turcii s-au răzbunat crunt, incendiindu-le cel mai de preț simbol religios al Serbiei, moaștele sfântului Sava, patronul spiritual al sârbilor²⁴. Aceasta, probabil, din cauză că lupta lor era însuflețită de convingerea că sunt conduși, pentru a-i zdrobi pe dușmani lui Hristos, de însuși Sfântul Sava reînviat²⁵.

Victoria răsunătoare de la Călugăreni și cele care i-au succedat au făcut din domnitorul

¹⁴ *Ibidem*, p.45, 50; Gh. Zbucă, *op.cit.*, p. 327.

¹⁵ În acest scop, ne relatează cronicarul Szamosközy, sârbi i-au trimis o carte cu multe închinăciuni și soli, boieri și alți oameni ca zălog la Alba-Iulia; în schimb Sigismund le-a dat steag și le-a promis ajutor că-i va alunga pe turci până la Târgușrad, în urma acestor promisiuni sârbii au fost îmbărbătați și au început răscoala. Vezi: Ioachim Crăciun, *Cronicarul Szamosközy și însemnările lui privitoare la români 1566-1608*, Cluj, 1928, p. 98.

¹⁶ Andrei Pippidi, *Tradiția politică bizantină în țările române în secolele XVI-XVIII*, Editura Academiei RSR, București, 1983, p. 182-183.

¹⁷ Andrei Vereș, *op.cit.*, vol. IV.; București, 1932, p. 78-79.; *MVCE*, Vol.I, p. 71.

¹⁸ Îl informează despre mișcările și înțelegerile Ligii, probabil lucruri arhicunoscute, dar îi arată și faptul că adevăratele motive ale răscoalei sârbilor au fost asuprirea și cruzimile insuportabile comise de slujbașii sultanului, încercând astfel să-le i-a apărarea. Vezi pentru detalii textul scrisorii și traducerea în: *ibidem*, p. 80-85. În august Sigismund trece cu totul de partea Ligii, cu toate dificultățile întâmpinate vezi: *ibidem*, p. 93-94, 99-104.

¹⁹ Cronicarul Szamosközy arată că Sigismund nu i-a putut ajuta, deoarece s-a opus Dieta, iar după câteva izbânzii au fost înfrânți de turci și aproape toți uciși. Vezi: Ioachim Crăciun, *op.cit.*, p. 98. În realitate, nu s-a putut forma o oaste mai mare, iar puținele succese militare au fost spulberate de turci cu ajutorul tătarilor: vezi P. P. Panaitescu, *op.cit.*, p. 47.

²⁰ Constantin Velichi, *op.cit.*, p. 136-137.

²¹ *Literatura română veche (1402-1647)*, p. 42-43; Există mărturii că în timpul incursiunilor din primăvară în adâncul Peninsulei spre Adrianopol, Mihai ar fi acceptat ca o mulțime de familii de albanezi din Cervena Voda și din împrejurimi, cu tot avutul lor. Vezi: E. Hurmuzaki, vol. XII, p. 37. Desigur, dintre creștinii din Balcani, Mihai și-a recrutat o parte din armată, urmărind astfel și un scop militar și nu doar umanitar. Vezi comentariile lui Constantin Velichi, *op.cit.*, p. 138

²² În martie asediază Vidinul și i-a foarte mulți sclavi dintre turci. Vezi: *MVCE*, Vol. V., Mărturii, p. 51

²³ Constantin Velichi, *op.cit.*, p.138; Idem, *România și renașterea bulgară*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1980, p. 27.

²⁴ P.P. Panaitescu, *op.cit.*, p. 45, 48.

²⁵ Alexandru Madgearu, *op.cit.*, p. 150.

valah, singura speranță a eliberării popoarelor creștine din Peninsula²⁶. Vestea biruinței avusese mare răsunet, la Ohrida în prezența patriarhului Atanasie fiind celebrată cu o deosebită solemnitate de față cu orășenimea și cu întreg clerul din regiune. Ca urmare a acestui fapt și în prelungirea unor răzmerițe care au avut loc la granița dintre Albania și Montenegro, patriarhul grec Atanasie sosea în taină în Corfu de unde solicita ajutor și spaniolilor pentru a începe lupta antiotomană²⁷. Trebuie adăugat că frunzașii popoarelor balcanice au văzut în regatul Spaniei, după victoria de la Lepanto, un real sprijin în lupta lor de eliberare. Atanasie care se considera capul bisericii pentru cea mai mare parte Balcani²⁸, s-a pus în fruntea mișcării de eliberare. Oastea lui ducea lipsă de arme și provizii, pe care el, dacă le-ar fi avut, spunea că ar putea ridica la luptă aproape toată Peninsula. De la Ohrida s-a retras la malul mării la Cimara, unde grecii și albanezii îl socoteau ca un sfânt. De aici dă tonul răscoalei, al cărui temei moral trebuie să fi fost rezultatele incursiunilor făcute de corpurile de oaste ale lui Mihai peste Dunăre în vara anului 1596²⁹. Concomitent, alte forțe locale formate în mare parte din populația valahă din Bosnia și Herțegovina, ocupă fortăreața turcească Klis. Că răsculații au fost încurajați de victoriile domnului român reiese și din scrisoarea arhiducelui Ferdinand de Habsburg care îi îndeamnă să urmeze pilda memorabilă a voievozilor români³⁰. Papa, viceregele spaniol al Neapoleului trimite ajutoare răsculaților din cetate, care acum erau asediați de turci, iar imperialii îl trimit pe George Lenkovici, numit general al Croației cu o armată de voluntari să-i sprijine pe asediați din cetate. Dar cetatea a fost în cele din urmă cucerită de turci, iar răscoala condusă de patriarhul Atanasie a fost înăbușită. În toamna anului 1597, acesta se află ca refugiat în Italia, unde s-a întâlnit cu Lenkovici, și de acolo amândoi trimit scrisori către Mihai vodă, pentru a le veni în ajutor³¹. Tot în timpul ocupării cetății Klis țărani din jurul Nișului și Sofiei se răscoală³². De asemenea, asaltul asupra orașului Gobrovo din septembrie 1596 înfăptuit de către locuitori din împrejurimi nu s-a făcut fără a cere sprijinul soldaților lui Mihai³³. Se pare că, la solicitarea bulgarilor și grecilor, Mihai trece iarăși Dunărea în noiembrie și asediază din nou Nicopolul, fără a observa vreo mișcare din partea bulgarilor, care au fost în solie la Sigismund, pentru a-l convinge să le vină în ajutor, căci ei și albanezi așteptă în număr mare să pornească lupta³⁴. Există mărturii că atunci când la sfârșitul lui decembrie Mihai se afla la curtea princiară din Alba Iulia, un sol bulgar îi cerea lui Sigismund să-l ajute pe voievodul român să cucerească Bulgaria, firește cu aportul bulgarilor³⁵, de unde deducem că ei aveau deja o înțelegere cu Mihai. Responsabil cu mișcarea bulgarilor era mitropolitul grec de Târnovo, Dionisie Rali, din familia Cantacuzinilor, care va deveni un apropiat al domnului³⁶. Banul Mihalcea trimis în solie la Praga a vorbit și din însărcinarea

²⁶ Vasile Arimia, Mircea Mușat *Mihai Viteazu și lupta de eliberare a popoarelor asuprite de imperiul otoman*, în « Din cronica relațiilor poporului român cu popoarele vecine », Editura Militară, București, 1984, p. 130.

²⁷ Andrei Pippidi, *op.cit.*, p.133; Idem, *Hommes et idées du sud-est européen à l'aube de l'âge moderne*, Editura Academiei, București, 1980, p. 58.

²⁸ În scrisoarea adresată comandantului venețian din Corfu, el se intitula „Arhiepiscopus Prmi Iustinianae, Achiridesium, Vulgariae, Seviae, Albaniae, Valachie, Moldaviae, Litvaniae, partiarca Rossiae”: Vezi: P.P. Panaitescu, *op.cit.*, p. 46.

²⁹ Constantin Velichi, *op.cit.*, p. 138-139.

³⁰ Andrei Pippidi, *op.cit.*, p. 133-134: În termeni asemănători îi îndeamnă Arhiducele Ferdinand pe valahii de peste Unna, de la granița imperiului, după ce aceștia au depus actul de devotament față de imperiu prin câțiva oameni de seamă și clerici („geistlichen”), în iunie 1596, „ ad exemplum principum Transylvaiae et utrisque Walachiae, qui nuper Turcarum sacta servitute similiter excussa”. Vezi: Andrei Vereș, *op.cit.*, vol. V, p. 40.

³¹ P:P. Panaitescu, *op.cit.*, p. 44-47.

³² E. Hurmuzaki, *op.cit.*, Vol. XII, p. 1259; GH. Zbucnea, *op.cit.*, p. 329-330.

³³ *Ibidem*, p. 277.

³⁴ *Ibidem*, vol. III, partea I, p. 270, Constantin Velichi, *op.cit.*, p. 139-140.

³⁵ P.P. Panaitescu, *op.cit.*, p.49.

³⁶ Născut dintr-o familie bizantină cantacuzină refugiată la Napoli, înrudit și cu bancherii raguzani Gagliano. A urmat studii la Roma, de aici a fost trimis de papă cu o biblie latină la cneazul Constantin de Ostrog, care pregătea publicarea Bibliei în slavonește. Când a ajuns la noua academie de la Ostrog în 1583, avea deja titlul de arhiepiscop de Cyzic. A rămas sici ca profesor și om de încredere al cneazului, sfătuindu-l să aducă alături de el profesori ieziuiți. Din corespondența pe care o avea cu nunțul papal și din legăturile cu ieziuiții reiese că era un partizan convins al unirii religioase. Probabil și din această acuză este îndepărtat de la Ostrog la cererea prelatului ortodox Moscopol, care câștigase încrederea cneazului. Dar în 1585 cu ajutorul rudelor sale din

bulgarilor pentru a porni o răscoală așa cum hotărâse în lunile trecute cu Mihai³⁷. Aici au venit și solii bulgarilor cu Sigismund³⁸, probabil trimiși de mitropolitul lor, angajându-se să plătească jumătate din suma convenită soldaților cu care Mihai ar trece Dunărea³⁹. Fie prin intermediul acestor soli, fie printr-o scrisoare, mitropolitul a cerut ajutor împăratului, căci acesta din urmă, laudându-l pentru zelul său în cauza creștinătății, îl îndeamnă pe 13 martie 1597 să se adreseze în scopul luptei de eliberare a Bulgariei în dieta din Transilvania, unde era și un reprezentant imperial, principelui Sigismund și voievodului Mihai⁴⁰. Două luni mai târziu le va reproșa aliaților catolici că nu le-au venit în ajutor așa cum au stabilit încă de anul trecut, deși el cu toți episcopii, restul clerului și creștinii au fost pregătiți și au făcut mari cheltuieli („in tanto noi habbiamo fatto gran spesa”)⁴¹. Un ușor reproș transpare și din scrisoarea pe care mitropolitul i-o înaintează voievodului în 12 martie dintr-o localitate de lângă Nicopole, căci așa cum a primit porunca de la Mihai el a pregătit de luptă pe creștinii de la sud de Dunăre atunci când acesta va veni cu oastea, cheltuind mulți bani pe armament și provizii. La Târnova l-a așteptat atunci 20 de zile și mitropolitul de Adrianopol, chemat fiind de Dionisie. Însă Mihai n-a mai făcut incursiuni dincolo de Dunăre din noiembrie, când bulgarii nu s-au mobilizat, iar acum căuta să încheie pace cu turcii, întrucât situația politică externă îi era defavorabilă și îi lipsea sprijinul real al aliaților⁴². Dionisie Rali aflase de intențiile acestuia și acum totuși îi scrie, rugându-l cu supunere și încredere să rămână un ajutor de nădejde și să nu accepte ofertele înșelătoare propuse de turci pentru pace⁴³. Probabil, nici Mihai nu mai avea atâta încredere în mișcarea bulgarilor și a celorlalți creștini din Balcani, iar această atitudine rezervată a domnitorului a înțeles-o mitropolitul, de vreme ce a doua zi îi mai expediază o epistolă din același loc pentru a-i recâștiga încrederea, epistolă în care îi prezintă loialitatea atât din partea lui cât și a creștinilor din Balcani, întărind totodată ideea că are acordul și sprijinul patriarhului ecumenic⁴⁴. Cert este că bulgarii erau pregătiți de răscoală la începutul anului 1597, căci profitând de unele neînțelegeri din Istanbul, unde se crezuse că sultanul a murit în război, au încercat o mișcare de mici proporții⁴⁵. În martie s-a produs o nouă revoltă a românilor din Albania și Herțegovina, înfruntând aproape 1000 de turci⁴⁶. Despre legăturile lui Mihai cu bulgarii avea cunoștință și cancelarul Poloniei. Se vorbea chiar de

familia cantacuzinilor reușește să ocupe scaunul mitropolitan de Târnovo. Iar în 1590 este trimis de patriarhul ecumenic la țarul Rusiei, ducând cu el alături de alți ierarhi, confirmarea proclamării patriarhiei ruse. În drum trece prin Moldova ca să ia și semnătura mitropolitului Moldovei. Anul următor când se întoarce, trecu prin Lemberg, de unde trimite țarului o cerere de ajutor pentru biserica rusească de acolo, dar întâlni și pe domnitorul Moldovei Petru Șchiopul, care tocmai își părăsise tronul și se afla în exil. Fiindcă era omul cantacuzinilor, a promis că o să-l ajute cu un împrumut de 100000 de taleri pentru a putea reveni pe tron. Vezi pentru detalii: P. Panaitescu, *op.cit.*, p. 53-54; Andrei Pippidi, *op.cit.*, p. 134-135; Dumitru Dima, *Mitropolitul Dionisie Rali Paleologul și legăturile lui cu Biserica și Țările Române*, în BOR, an LXXXIII, nr. 5-6, 1956, p. 521-524.

³⁷ E. Hurmuzaki, *op.cit.*, Vol. III, partea II, p. 237.

³⁸ «Con il modesto principe e venuto un ambasciatore del Vallacco et alcuni Bulgheri». Vezi. Andrei Vereș, *op.cit.*, p. 56. Prezența la Praga solului român și a solilor bulgari reiese din ordinul împăratului dat visteriei în 14 martie pentru sumele ce trebuiau plătite acestora. Vezi: *ibidem*, p. 60.

³⁹ E. Hurmuzaki, *op.cit.*, vol. III, partea I, p. 279. În acest timp 7000 de albanezi înarmați doar cu arcuri și săgeți rezistau cu îndârjire garnizoanei otomane din Scutari. Vezi: Andrei Pippidi, *op.cit.*, p. 184.

⁴⁰ Andrei Vereș, *op.cit.*, vol. V, p. 59-60

⁴¹ *Ibidem*, p. 68-69.

⁴² Amănunte despre tratativele cu turcii, precum și despre neînțelegerile cu Polonia la Manole Neagoe, *op.cit.*, pp. 114-140.

⁴³ „Măria ta atunci n-ai venit, dar și acum tot cu acea bunăvoință suntem față de Măria ta, numai te rugăm să ne dai de știre dacă poate vreți să vă împăcați cu păgânii. Pentru Dumnezeu te rugăm pe măriia ta să nu crezi nimic cuvintelor frumoase ale turcului, nici măriia Ta, nici craiul Transilvaniei, căci noi nici o dată nu vom ține cu ei, pentru că din pricina lor suntem în primejdie mare”: vezi E. Hurmuzaki, vol. XII, p. 290-291; *MVCE* vol I, p. 155.

⁴⁴ „Toată creștinătatea este aplecată către Măriei ta... nu scriu aceste rânduri Măriei tale ca să-mi trimiși bani sau alte daruri, ci conștiința mea mă silește la aceasta ca să servesc de acum înainte Măriei tale...Suntem creștini și gata a trăi cu patriarhul de Constantinopol după datina creștină”: Vezi: *Ibidem*. Solicitățile mitropolitului de Târnovo și intențiile domnitorului român din lunile martie și aprilie sunt rezumate în: Al. Ciorănescu, *Documente privitoare la istoria românilor culese din arhivele din Simancas*, București, 1940, p. 133.

⁴⁵ Constantin Velichi, *op.cit.*, p. 143.

⁴⁶ *MVCE*, vol. IV, p. 95.

intenția voievodului român de a uni țara sa cu Bulgaria și acestea cu Transilvania, dacă se ajungea la o înțelegere cu principele Sigismund, care dorea să părăsească tronul lăsându-i-l aliatului și vasalului său⁴⁷. În spatele acestui plan se afla cancelarul transilvănean Josika, apropiat al domnitorului, care vorbea în 20 iulie 1597 de o incursiune decisivă a acestuia prin Bulgaria până la munții Balcani, producând mari pagube și spaimă turcilor⁴⁸. Creștini din Balcani în schimb nu erau bine organizați, existând mai mult proiecte locale lipsite de o coerență mai largă și de sprijinul necesar al patriarhiei ecumenice.

Meletie Pigas, patriarhul Alexandriei, care ajunsese loctiitor al Patriarhiei ecumenice de la Constantinopol, era reprezentantul acelor frunțași greci moderați, promotori ai bunele relații cu Poarta. Astfel, el apare ca mediator al păcii dintre turci și domnul muntean⁴⁹. Primul care a apelat la serviciile diplomatice ale patriarhului se pare că a fost Sultanul, cunoscând legăturilor mai vechi pe care acesta le avea cu țările române⁵⁰ și un motiv în plus pentru a-l chema în scaunul ecumenic. Într-adevăr, Meletie era ținut la curent de domnitorul român cu evenimentele din zonă. O mărturisește deschis într-o scrisoarea emisă la București în 11 februarie 1597 că i-a mai scris înainte și alte scrisori ca unui părinte protector și păstrător al păcii, dar acum vrea să lămurească amănunțit întreaga chestiune privitoare la raporturile și tratativele de pace cu turcii. Deși sultanul i-a trimis pentru pacificare o scrisoare, prin care îi iartă greșelile și îi recunoaște domnia ereditară, pașa de la Dunăre, contrar legământului, a trimis pe tătari și pe un pretendent la tron, devastând țara mai rău ca Sinan pașa. Avea posibilitatea să riposteze, însă a preferat să-și arate loialitatea, ba mai mult, a mers el însuși în Ungaria și a discutat cu ceilalți principii creștini despre pace. Dar s-a văzut că pacea poate fi mai degrabă o înșelătorie, de aceea îl roagă pe patriarh să cerceteze bine lucrurile și numai când va fi deplin încredințat că nu mai sunt intenții obscure, abia atunci să vină în Țara românească și să încerce să „așeze o pace statornică și obștească” alături de ceilalți principii creștini⁵¹. În martie, când a preluat patriarhia ecumenică⁵², primește o altă scrisoare de la domnul muntean prin care-l solicită să intermedieze pacea cu turcii⁵³, urmare a sugestiilor patriarhului⁵⁴. Potrivit informațiilor

⁴⁷ Cardinanul Aldobrandini e informat cu o știre secretă de la cancelarul Transilvaniei Josika, înrudit cu voievodul român, că acesta din urma ar dori să unească Bulgaria cu Țara Românească și să se înțeleagă cu Sigismund Bathori, care vrea să părăsească principatul, să i-l cedeze acestuia. Rezulta din aceste informații că Mihai era înțeles cu cancelarul în privința Bulgariei, iar acesta fiindu-i rudă dorea să-l aducă pe tronul Transilvaniei. Aldobrandini solicită împăratului să fie de acord cu unirea acestor trei state, (Si terlla la Valahia unita con la Transilvania, et si conservaria anche la Bulgaria in buona speranza”), firește sub sceptrul său, întrucât ar fi avantajos pentru imperiu. Vezi: Andrei Vereș, *op.cit.*, vol. V., p. 67-68; *MVCE*, vol. 5, p. 139.

⁴⁸ N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, vol II, București, 1979, p. 24-29. Apropierea de Mihai s-a făcut și pe cale matrimonială, fie între fiul lui Mihai și sora cancelarului, fie între fiica voievodului și fratele cancelarului. Vezi această informație la cronicarul Szamosközy. Cf. Ioachim Crăciun, *op.cit.*, p. 109. În alt loc același cronicar spune cu disprețul caracteristic că Josika era din stirpie română. Vezi: *Ibidem*, p. 111. Apropierea dintre cei doi s-a făcut și pe fundalul neîncrederii într-un principe inconsecvent și autoritar. Prelații catolici erau informați de temerile cancelarului, care-și simțea viața în nesiguranță în preajma principelui, dar și de faptul că Sigismund a reținut banii destinați de către împărat în ajutorul oștirii domnului român. Vezi: A. Vereș, *op.cit.*, vol. V., p. 70-71. Cu toate acestea, principele acordă soției cancelarului la 25 august 1597 castelul Gerend și 9 sate din comitatul Turda. Vezi: *Ibidem*, p. 87.

⁴⁹ N. Iorga, *Bizanț după Bizanț*, București, 2002, p. 127; P.P. Panaitescu, *op.cit.*, p. 49-50; Andrei Pippidi, *op.cit.*, p. 185.a

⁵⁰ Nicolae I. Șerbănescu, *Legăturile Patriarhului Meletie Pigas cu Țările Române*, în BOR, anul LXIV(1946), nr. 7-9, p. 353-358. În continuare: *Legăturile*

⁵¹ Al. A. Botez, *O scrisoare inedită a lui Mihai Viteazul către patriarhul Alexandriei Meletie Pigas*, în BOR, an LXXXIII, nr. 5-6, 1965, p. 590-591.

⁵² Meletie Pigas a fost loctiitor al patriarhiei ecumenice din martie 1597 până în martie 1598. Vezi: Ioan Rămureanu, Milan Șesan, Teodor Bodogae, *Istoria bisericii universale*, vol.II, Editura Institutului biblic, București, 1993, p. 594.

⁵³ Nicolae I. Șerbănescu, *Legăturile... ,* p. 358.

⁵⁴ Agentul englez la Poartă, Edward Borton, scrie referitor la acestea în 9 martie 1597: „marea dorință pe care o au (turcii) ca să facă pace cu împăratul și aliații săi i-a silit să-i ceară patriarhului din Alexandria, care se află acum aici, să mijlocească (în mod secret și nu ca din partea lor) pe lângă Mihai, să aranjeze astfel lucrurile cu principele Transilvaniei și cu împăratul, încât să se poată ajunge la pace. La care patriarhul scriind scrisorile sale lui Mihai, a primit răspuns potrivit copieii alăturate, fapt pentru care socotesc că el va fi trimis în Țara românească cu toată graba dorită”. Vezi: *MVCE*, vol 5, p. 136. Pentru scrisorile adresate de patriarh lui Mihai până la această dată vezi: E. D. Tappe, *Documents concerning Romanian History, 1427-1601*, Londra, 1964,

date de bailul venețian, Mihai ar fi trimis doi oamenii la Patriarh și la ambasadorul englez pentru a înlesni tratativele cu turcii și o dată cu ei și a doua scrisoare adresată patriarhului, în care insista asupra problemelor păcii și asupra posibilității ca acesta să vină în Valahia pentru a stabili condițiile de pace. Însă sultanul nu i-a permis să meargă până ce nu se cunoștea voința împăratului și a principelui Transilvaniei, dar și-a dat acordul să continue corespondența cu voievodul român. Prin urmare, îl înștiințează pe acesta la începutul lunii mai că sultanul i-a iertat toate ofensele și îl primește din nou în grația sa⁵⁵. Dar tratativele decurgeau greu și existau firești suspiciuni din ambele părți, care nu-și doreau cu toată convingerea să cadă la pace⁵⁶. De aceea, voievodul român l-a rugat pe patriarh din nou să vină în Țara românească în vederea discuțiilor despre condițiile păcii, întrucât Sultanul și-a condus oastea la granițele țării sale și nu părea că astfel dorește împăcarea. În 23 mai patriarhul îi răspunde, încercând să-i întărească convingerea că Sultanul dorește sincer pacea și că ea este cea mai bună cale pentru creștinătate. În ce privește călătoria sa în Valahia patriarhul l-a informat că nu va primi acordul de la serdar până nu va vedea a doua scrisoare a sa⁵⁷. Desigur, Mihai avea mai multe posibilități diplomatice și a căutat prin orice mijloace să ajungă la Poartă mesajul său⁵⁸. În cele din urmă a reușit totuși să încheie un acord în favoarea lui⁵⁹. Dar nici turcii și nici Mihai din cauza suspiciunilor nu l-au luat în serios⁶⁰ și de fiecare dată când au putut să se lovească discret nu ezitau. Cronicarul Baltasar Walter relatează că, în luna iunie, 10000 de oameni din diferite națiuni ce locuiau dincolo de Dunărea au ocupat orașele Vașița și Cladova, „totuși nu fără știrea și sfatul domnitorului (Mihai)”, iar în 10 iulie au sosit solii secrete din partea sârbilor să ceară intervenția rapidă a lui Mihai peste Dunărea, jurând credință cu viața „pentru mântuirea domnului creștin”. Evident acesta i-a amânat până ce împrejurările se vor fi arătat potrivite⁶¹, deoarece era în tratative cu Poarta. Pe de altă parte, turcii și tătarii îi năpăstuiau pe supușii săi. În consecință, îl roagă din nou pe Meletie Pigas să intervină la Vizir pentru ca pașa de la Dunăre să nu nu-i mai persecute oamenii, iar tătarii să fie oprii de la incursiunile în teritoriul său. În 5 august patriarhul îi răspunde că doleanțele sale au fost împlinite de Sultan și de Vizir, urmând ca el să-și arate dragostea și supunerea față de Poartă, ba chiar recomandându-i iarăși să aibă bună înțelegere, căci Sultanul „își iubește părintește supușii”, iar „Dumnezeu iubește pacea”⁶². Atitudinea conciliantă a patriarhului reiese iarăși din scrisoarea emisă către Mihai în 27 august, când din nou îi arată că Înalta Poarta s-a ținut de cuvânt în ce privește stăvilirea incursiunilor în țara sa, iar în schimb așteaptă ca semn de supunerea orice sumă posibilă „sub titlul de haraci”⁶³. Pacea cu domnitorul român era în calculele strategice ale Porții un prim pas și totodată un mijloc pentru a încheia pacea cu Rudolf, o pace mult râvnită în acel context, deoarece în viziunea marelui vizir el trebuia să fie un

p. 110-112.

⁵⁵ E. Hurmuzaki, *op.cit.*, Vol. IV-2, p. 222-223; Nicolae I. Șerbănescu, *Legăturile...*, p. 358.

⁵⁶ Vezi detalii despre sinuoasele tratative dintre membrii Ligii și Poartă la : Manole Neagoe, *op.cit.*, p. 134-140.

⁵⁷ E. Hurmuzaki, *op.cit.*, vol. XIII, p. 346; Nicolae I. Șerbănescu, *Legăturile...*, p. 359.

⁵⁸ DANIC-Colecția microfilme Vatican, rola 76, cadrul 16-17. Cardinalul Cinzio Aldobandini este informat în 27 mai 1597 că, dispărând patriarhul Alexandriei (Meletie Pigas n.a.)-o informație greșită, deoarece el rămâne în această funcție până la moartea sa în 1601-, care a intervenit la Poartă pentru voievodul muntean și pentru Curtea de la Viena, Mihai a apelat la un alt intermediar („Che havendo volunta questo principe di far pace che egli donesse prender alcun suposito”).

⁵⁹ Tratativele le purta în strânsă colaborare cu principele Transilvaniei. La 15 iunie plecau de la Istanbul solii celor două principate cu făgăduința că otomanii le vor ataca țările în condițiile în care nici ele nu vor tulbura granițele imperiului. Vezi: Manole Neagoe, *op.cit.*, p. 136. Cronicarul Balthasar Walther menționează că la 20 iulie sultanul și-a arătat toată bunăvoința față de domnul român, dându-i lui și fiului său domnia ereditară, însemnele domnești și acceptând plata tributului la jumătate. Vezi: *MVCE*, vol. 2, p. 285; *Literatura română veche (1402-1647)*, p. 182.

⁶⁰ Există mai multe mărturii în acest în acest sens. Erich Lassota îi scria împăratului pe 31 iulie că Mihai doar se prefăce că respectă pacea cu turcii și că îi este în continuare credincios, iar în momentul când va avea posibilitatea să-i înfrunte pe turcii nu va ezita. Vezi :*MVCE*, vol. I. p. 161-162.

⁶¹ *Literatura română veche(1402-1647)*, p. 181.

⁶² *MVCE*, vol I, p. 163-164.

⁶³ Din aceasată scrisoare reiese și faptul că Mihai intermedia corespondența dintre patriarh și împăratul Rudolf. Vezi: *Ibidem*, p. 165-166.

mijlocitor pe lângă principele Transilvaniei și curtea vieneză, așa cum era folosit patriarhul ecumenic de Constantinopol⁶⁴.

Înțelegerea cu turcii și darurile care au fost trimise tătarilor erau, potrivit mărturiilor oficialilor imperiali aflați la Târgoviște, doar simulări ale împăcării și evitarea temporară a unui conflict asimetric cu aceștia, căci gândul voievodului era să-și continue proiectul de eliberare a creștinătății de sub stăpânirea otomană. În acest sens îi aduce la cunoștință împăratului că „ populația creștină din Bulgaria și de peste Dunăre îl așteaptă cu mare nerăbdare și îl solicită ti de zi, ba chiar îi trimite și scrisori cu blesteme (lettere di malediction), pentru că zăbovește atâta și murmură că i-a înșelat și dacă vor întreprinde acum ei înșiși ceva în mod independent, și aceasta va da greș și vor ajunge să pătimească ei, nevestele și copiii lor, atunci să cadă totul pe sufletul și cugetul lui, iar ei să fie iertați în fața lui Dumnezeu”⁶⁵. Prin urmare, va cere împăratului să-i întrețină peste iarnă 2000 de oșteni, deoarece are o înțelegere cu mitropolitul Bulgariei, care spunea că are pregătiți 30000 de oameni, pentru ca, atunci când va îngheța Dunărea, să treacă dincolo și cu ajutorul băștinașilor să aducă sub autoritatea sa („ under sein Gewalt zu bringen”) această țară până la munți, nu înainte însă de a-și lua toate precauțiile și jurământul solemn în scris al bulgarilor⁶⁶. Astfel rezultă indubitabil că Mihai se afla în corespondență directă cu Dionisie Raly⁶⁷, partizanul ofensivei antiotomane, și că planul de a uni Țara Românească cu Bulgaria dintre Dunăre și munții Balcani, era un deziderat permanent al domnitorului român. Planurile bulgarilor au fost deconspirate, iar mitropolitul, bănuț a fi inițiatorul, a fost urmărit de turcii pentru a fi dus la Poartă. Acesta s-a salvat mituind pe urmăritori și a reușit să se refugieze la Târgoviște. De asemenea, răscoala condusă de voievodul sârb Gradan în Herțegovina, care ceruse sprijinul austriecilor și la care participară catolicii de acolo și din Albania, fusese înfrântă⁶⁸. Cu toate acestea, Mihai nutrea speranța că dacă va avea ajutorul de la Rudolf va putea avea victorii peste Dunăre și chiar până în centrul imperiului otoman.

După ce într-o scrisoare din 10 noiembrie i-a cerut împăratului să-i mai lase și anul viitor efectivele imperiale detașate în serviciul său⁶⁹, efective cu care avea de gând să

⁶⁴ DANIC-Colecția *microfilme Austria*, rola 415, cadrele 400-401; MVCE, vol V, p.152. Această informație o transmite Giovanni de Marini Poli din Târgoviște către guvernatorul Goriziei la 16 octombrie 1597.

⁶⁵ Același Erich Lassota, care îi scrisese împăratului în 31 iulie, îi scrie în 14 septembrie iarăși că Mihai îi este în continuare credincios și că înțelegerea cu turcii era una formală. Vezi: Andrei Vereș, *op. cit.*, vol. V, p. 94-96.

⁶⁶ Este vorba de scrisoarea din 30 septembrie expediată de același oficial. Vezi: *Ibidem*, p. 97-100. Un atac asupra Bulgariei plănuia și Sigismund. Acest informație o aflăm tot dintr-o scrisoare a lui Erich Lassota din 22 octombrie, care o deținea de la o persoană demnă de încredere. „*wie ich von einer glaubwürdigen Person in Vertrauen vernommen*”. Vezi: *ibidem*, p. 103.

⁶⁷ Unele aspecte privind situația din Bulgaria, legăturile mitropolitului Rally cu Liga și cu voievodul muntean sunt relatate de Paolo Giorgio, însărcinat de imperiali și de principele Transilvaniei cu misiuni în Bulgaria. Acesta, într-o scrisoare redactată pe 11 mai 1598 la Alba Iulia, îi comunică lui Granduca di Toscana despre evenimentele care au avut loc anul trecut în Bulgaria și despre pregătirile unei insurgențe. În primăvară i s-a promis că dacă nu va interveni principele, totuși va avea bani pentru a aduna 4000 de oameni cu care să ducă la bun sfârșit atacul. Apoi trebuia să se bizuie pe mitropolitul de Târnovo, care a negociat cu principele și i-a scris că va lupta cu creștini săi din Bulgaria pentru creștinătate, și pentru a alunga dușmanii din țara sa. Pentru a da o mai mare siguranță acestei înțelegeri a jurat el cu episcopi și ierarhi săi în biserică pe Evangheliile că vor rămâne până la moarte alături de creștini. Pe urmă, au mers în diocesele lor și au procedat la fel cu preoții. Un asemenea jurământ a depus și fruntașul lor Teodor Balina. („*Et per maggior stabilita di questo negotio l Arcivescovo con li vescovi, preti et primati di quel Regno giurorno sul Evangelia nella chiesa, che saranno concordati e congiunti con li Cristiani sino alla morte. E poi esso con li suoi vescovi andorno per le loro diocesi a fare il medesimo loro con li preti de casali e primati, che poco avanti fece anco questo offitio Thodor Balina*”). Dar ocaziile favorabile pentru a fructifica aceste înțelegeri s-au risipit. A cheltuit mulți bani, iar mitropolitul spre dezamăgirea lui s-a aliat cu Mihai Viteazul („*Ma il galante prelato si e attachato con Mihailo Voievoda, et io sono remasto; e da che ho conosciuto questa maniera di procedere mi sono ritirato di visitarlo*”). Vezi: *Ibidem*, p. 160-161.

⁶⁸ Constantin Velichi, *op.cit.*, p. 141; Idem, *România și renașterea bulgară*, p. 27-28; P.P. Panaitescu, *op.cit.*, p. 45.

⁶⁹ Andrei Vereș, *op.cit.*, Vol. V, p. 111. Nunțiul apostolic de Cervia era de părere că împăratul ar trebui să înțeleagă bine situația și să-l sprijine pe Mihai, dacă el așa cum a promis va trece în Bulgaria, ba chiar să-i trimită mai multe ajutoare decât ar cere voievodul român pentru a putea stăvili anul următor forțele inamice. Vezi: MVCE, vol. V, p. 155.

treacă în Bulgaria⁷⁰, în cea din 21 noiembrie, arătându-și meritele și devotamentul pentru cauza creștină, îl roagă să-i trimită restul de bani și să-i suplimenteze oastea cu un corp de cavalerie, pentru ca „în iarna aceasta să încerc, cu ajutorul lui Dumnezeu, o incursiune mare înspre inamic, să-l jefuiesc, să-i distrug țara și să ajung până spre Constantinopol”⁷¹. Această declarație dovedește că Mihai dorea să dea curs planului de cucerire a Balcanilor, având chiar ambiția de a se apropia de Istanbul. Este foarte probabil, -dacă dăm credit afirmațiilor agentului imperial Erich Lassota-, să fi contribuit la acest plan și cerințele imperative ale lui Sigismund (care în octombrie asediase Timișoara) ca voievodul român să treacă Dunărea cu toate efectivele disponibile⁷². Cert este însă asentimentul populației creștine din Balcani, care-l vedea deocamdată ca pe un eliberator și stăpân până la Constantinopol⁷³. Lipsa de efective suficiente și de banii necesari soldelor au zădărnicit o acțiune cutezătoare. În consecință, s-a văzut silit să lase la vatră pe secuii lui Moise Székely⁷⁴, dar le-a cerut să rămână pregătiți pentru ca atunci când va îngheța Dunărea să-i poată ataca pe inamici. Între timp se înrolau în oastea lui mulți voluntari bulgari fugiți peste Dunăre, astfel încât turcii din Vidin au intrat în panică la zvonul că Mihai ar pregăti un atac. Panica a trecut ușor fiindcă fluviul nu a înghețat nici în luna ianuarie⁷⁵ și acest fenomen era o condiție principală pentru a facilita o incursiune, cu toate că împăratul i-a promis suplimentarea efectivelor și soldele necesare⁷⁶. Pe de altă parte, schimbarea vizurului favorabil lui Mihai precum și acțiunile transilvănenilor în Banat au înrăutățit raporturile dintre domnul muntean și turcii⁷⁷. În acest nou context, Mihai reia misiunile diplomatice cu Poarta, apelând iarăși cu încredere la serviciile patriarhului ecumenic⁷⁸. Prin intermediul acestuia trebuia să fie asigurat sultanul că tributul va fi plătit. A fost de asemenea un prilej de mulțumire adusă lui Meletie Pigas pentru tot ce a făcut pentru voievodul român și pentru celelalte popoare creștine, fapte ce urmau să fie răsplătite. Tot în această corespondență, Mihai aduce în discuție depunerea din scaun a mitropolitului Dionisie de Târnovo, dovedit a fi în tabăra antiotomană, și cere patriarhului să-i redea demnitatea ecleziastică⁷⁹, probabil pentru a nu-și pierde suportul credincioșilor săi. Deși turcii plănuiau o contraofensivă, nu au reușit să pună pe picior de război o armată însemnată și astfel au acceptat propunerea de relații pașnice, ba chiar au făcut și ei în același timp un demers similar prin ambasadorul englez și patriarh, solicitând la rândul-le pacea⁸⁰. Într-o scrisoare de la începutul anului 1598 patriarhul îl laudă pe Mihai pentru faptul că i-a scris cu prudență și că își dorește pace, însă îi amintește că era timpul ca intențiile și promisiunile sale să le împlinescă, mai ales deoarece unii consideră că nu se ține de cuvânt-se înțelege că e vorba de suspiciunea turcilor-în timp ce Poarta și-a respectat promisiunile. Aceiași Poartă care se folosea de serviciile patriarhului nu-l sprijinea îndeajuns, de vreme ce el îi cere acum milă domnitorului român, fiindcă Patriarhia nu avea

⁷⁰ Erich Lassota condiționa în scrisorile din 15 și 18 noiembrie plata soldelor acestor mercenari imperiali de posibilitatea unei incursiuni peste Dunăre. Vezi: *Ibidem*, p. 113-116.

⁷¹ *Ibidem*, p. 117-119; *MVCE*, vol I, p. 172-173.

⁷² „Demnach aber Ihr Fürstlichen Gnaden in Siebenbürgen dem Woywoden in Walachey auferlegt, mit demselben(Armee n.n.)und ander Volk, so er umb sich hat, über die Tonau zu setzen und in Bulgarien zu rücken”. Vezi: *Ibidem*, p. 112 și *supra* nota noastră 108.

⁷³ Giovanni de Marini Poli relatează în aceeași epistolă din 16 octombrie, expedită de la Târgoviște guvernatorului Goriziei, că toți aliații voievodului și populația creștină din Balcani, aflară de dorința lui de a încheia pace cu turcii, însă cu toții îl sfătuiau tainic să nu facă acest lucru, ba, dimpotrivă, ultimii „ i-au oferit regatul Bulgariei să-l stăpânească, începând de la Constantinopol până la mare, făgăduind că se vor unii cu miile de îndată ce oastea va trece de cealaltă parte, având arme și archebuze suficiente. Aceasta este ceea ce se scrie acestui principe de prin toate părțile ale acelei sărmane creștinătăți, care dorește să se elibereze într-o zi dintr-o asemenea mare tiranie”. Vezi *supra* nota noastră 107.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 121

⁷⁵ Constatin Velichi, *op.cit.*, p. 142; N. Iorga, *Istoria...*, vol. II, p. 32.

⁷⁶ Andrei Vereș, *op.cit.*, vol. V p. 124-128, 130-131.

⁷⁷ *MVCE*, vol V., p. 154. Agentul englez la Constantinopol, Edward Barton arată că domnitorul român căuta drept pretext pentru sporirea oștilor sale pericolul tătar, dar turcii bănuiau că plănuiește un atac și au masat trupe la Dunăre.

⁷⁸ Nicolae I. Șerbănescu, *Legăturile...*, p. 363-364.

⁷⁹ E Hurmuzaki, *op. cit.*, vol. III-1, p. 519-520; Dumitru Dima, *op.cit.*, p. 525.

⁸⁰ Nicolae I. Șerbănescu, *Legăturile...*, p. 362.

nici o proprietate, nici alte bunuri și slujitorii ei locuiau cu chirie⁸¹. Nu avem informații referitoare la ajutorul dat patriarhului, dar e de presupus că a făcut acest gest așa cum îl făcuse și anterior⁸².

În paralel cu tratativele purtate cu turcii gândea alături de aliații săi incursiunea în Balcani. Andrei Taranowski, nobil polonez, în misiune la curtea din Târgoviște, comunica în 26 ianuarie că domnul român se arată bucuros să treacă Dunărea în această iarnă cu oamenii săi, fiind așteptat acolo de „sârbi, bulgari și dalmați”⁸³, iar Giovanni de Marini Poli îl înștiințează pe împărat în 31 ianuarie, spre a înlătura unele bănuieli cu privire la fidelitatea acestuia⁸⁴, că este neclintit în hotărârea lui de a trece Dunărea, pregătind în acest scop cu multă grijă oastea sa, sporită prin efectivele de bulgari transfugi, și tăinuind cu multă abilitate față de turci intențiile sale. Cu toate asigurările din partea voievodului că nu va ataca cetățile turcești⁸⁵, Sultanul nu se încredea în el și l-a somat să-și plătească tributul altfel va fi pedepsit⁸⁶, iar pe deasupra i s-a cerut să predea cetățile Brăila și Giurgiu. Constrâns de situație, Mihai va apela la patriarhul Meletie să transmită Înaltei Porți ca va onora tributul „cât e cu putință țării”, așa cum a acceptat și Sultanul, fără să le mai ceară altele în plus⁸⁷. Desigur, nu putea să mai ascundă adevărata cauză a neplății haraciului, de aceea va cere insistent sprijinul imediat al împăratului, mai ales că inamicul se pregătea să construiască poduri peste Dunăre. Nu era vorba de o strategie defensivă, ci, dimpotrivă, planul expediției în Bulgaria era încă prezent în calculele sale. Pentru ca acesta să fie dus la bun sfârșit trebuia să fie înlăturat cu forța Ieremia Movilă, „ca dușman al creștinătății”, adică ca oponent al Ligii, și nu- cum însuși Mihai voievod declara- „pentru a-i cotoropi țara, și nici dintr-o lăcomie oarecare”⁸⁸. În fapt, turcii l-au recunoscut pe domul Moldovei instalat de polonezi, dar doreau ca împreună să-l detroneze pe Mihai⁸⁹.

Retragerea lui Sigismund Bathori de pe tronul Transilvaniei avea să complice lucrurile și mai mult. Sultanul îi va cere să trimită ostateci la Constantinopol pe soția și fiul său, pentru a-i recunoaște domnia ereditară. Pe urmă, îi poruncește să nu mai amâne repararea cetăților Giurgiu și Rusciuk și să se supună poruncilor, iar în plus, pentru a-și demonstra fidelitatea trebuia să atace Ardealul⁹⁰. Acestea fiind condiții umiltoare pentru Mihai voievodul, a încheiat un tratat avantajos cu împăratul Rudolf. Comisarii imperiali, care i-au luat jurământul, îi raportau lui Rudolf pe 11 iunie 1598 din Târgoviște despre preconizatele acțiuni în Balcani, care constituiau de fapt principalele acțiuni ofensive și în egala măsură principala rațiune de ființare a Ligii Sfinte. Prin acest tratat angajamentul luptei antiotomane de la sud de Dunăre îi revenea voievodului român ca o obligație. El desigur a subscris la acest angajament, fiind singurul conducător care putea duce la final această misiune datorită faptului că-așa cum relatează comisarii informați de el și de alții din anturajul său-în momentul în care ar trece Dunărea cu oastea sa „ toate acele popoare până la Constantinopol, sătule de robia turcească se vor porni într-un suflet, cum sunt bulgarii, sârbii, albanezii, rascienii, cu care împărtășește aceeași religie (eadem religione ipsi coniuncti), și vor înlătura pe turci din mijlocul lor, oricâți ar fi”⁹¹. În mod cert, religia

⁸¹ E Hurmuzaki, *op.cit.*, vol. III-1, p. 518-519.

⁸² *Ibidem*, Vol. XII, p. 334.

⁸³ *MVCE*, vol. I., p. 175.

⁸⁴ La Veneția seseau în același timp știri din Viena cu privire la faptul că principele Transilvaniei a renunțat la asediul Timișorii, că îl arestase pe cancelarul Josika, suspect de înțelegeri cu turcii, și bănuia pe seama unor zvonuri că Mihai a fost șantajat de turci, atâta timp cât nu a întreprins nimic cu oastea sa împotriva lor. Urmare a acestor lucruri, principele intenționa să cedeze statul său împăratului. Vezi: *Ibidem*, vol IV, p. 110.

⁸⁵ *Ibidem*, vol. I, p. 177.

⁸⁶ Ambasadorul englez Barton a fost numit de sultan să meargă la Târgoviște și să-l amenințe să-și plătească tributul dacă nu vrea să fie în mare primejdie, dar în drum spre Țara Românească moare. Vezi: *Ibidem*, vol. IV, p. 111.

⁸⁷ În 11 martie 1598 Mihai îi explică patriarhului din ce motive a întârziat cu plata haraciului, lamentându-se totodată că Pervan Aga i-a cerut cetățile Brăila, Giurgiu și Bapale, din care au fost prăduite până și paiele. Vezi: E. Hurmuzaki, *op.cit.* III-1, p. 521.

⁸⁸ *MVCE*; vol I, p. 178-181.

⁸⁹ Vezi în acest sens relatarea lui Cesare Spadani din 25 martie 1598 în Andrei Vereș, *op.cit.*, vol. V, p. 156.

⁹⁰ *MVCE*; vol I, p. 183-186.

⁹¹ *Ibidem*, p. 199, 203.

comună, sau, mai precis, confesiunea răsăriteană a acestor popoare balcanice cu cea a românilor și a domnitorului lor era un liant și totodată un imbold pentru nimicirea celor de religie adversă care-i dominau. Dar, totuși, pentru o mai mare garanție a solidarității, Mihai reține la curtea sa pe fiii fruntașilor din acele popoare, de altfel o practică firească și mult uzitată în epocă. Aceeași semnificație trebuie să fi avut jurământul de credință depus în fața voievodului român de către bulgarii din oastea sa, la îndemnul comisarilor imperiali⁹². Ridicarea la luptă a popoarelor din Balcani sub steagul lui Mihai, a fost confirmată comisarilor imperiali de însuși Dionisie Raly, care a afirmat, poate exagerând, că toată Grecia și Macedonia, adică în jur de 200000 de oameni, stau pregătiți, fiind capabili astfel să cucerească chiar Constantinopolul⁹³. Capturarea iscoadei și dezvăluirea planului de contraofensivă⁹⁴, a atras însă riposta turcilor. Informații la timp despre mișcările de trupe otomane, care se mobilizau în număr mare să treacă Dunărea, domnitorul român va cere comisarilor imperiali să-i vină grabnic în ajutor cu bani și oameni, căci dacă va cădea Valahia, vor fi primejduite atât Transilvania cât și celelalte țări⁹⁵. După 6 zile reiterează cererea, adăugând și faptul că celelalte națiuni sunt pregătite, numai ei, adică aliații din Ligă, stau nehotărâți („quin omnes nationes stant paratae, nisi nos sumus in silentio”)⁹⁶. Desigur, se referea aici la națiunile sud-dunărene. În iulie și august, Mihai a pregătit atacul peste Dunăre⁹⁷, iar în septembrie 1598, ca replică la incursiunea pașei de Silistra, îl declanșează în forță, în primă fază prădând Vidinul și asediind cetatea Nicopolelui⁹⁸. Alegerea acestor puncte de atac, putea fi motivată de sprijinul promis de răsculații bulgari. Într-adevăr, aici se făcuse unele pregătiri de către fruntașul bulgar Teodor Balina de la Nicopol, aflat în strânsă colaborare cu Mitropolitul Dionisie Raly, și de către negustori Pavel Georgevici și frații Sorkocevici din Dubrovnic. Teodor Balina cu ajutorul preoților locali a câștigat câteva sate dinspre munții Balcani, iar la Nicopol convinsese pe 40 de fruntași ai orașului și pe încă 20 de preoți să-i vină în ajutor lui Mihai ca să cucerească orașul. Pavel Georgevici făcuse unele pregătiri la Varna, Șumen și Plovdiv, iar frații Sorkocevici la Târnovo și Ruse. O contribuție însemnată au avut în aceste acțiuni episcopii și mitropoliții din aceste zone, aflați în legătură cu Dionisie Raly⁹⁹. În afară de Vidin și Nicopol a ars cetățile Plevna, Vrața, Florentinul și Rahova, „și în țara dimprejur –cum avea să mărturisească el însuși arhiducelui Maximilian-de la hotarul nostru până la Sofia, am ars peste 2000 de sate, și pe cei dinăuntru ce s-au găsit creștini, adică bulgari, mari și mici, după socoteala mea peste 16000 de suflete, cu averea lor toată, i-am trecut peste Dunăre, și celor mai săraci le-am dat în țărișoara mea, unde s-a putut, atât loc cât să-și găsească hrana, și am lăsat această țară astfel cu totul pustiită și prădată”¹⁰⁰. Odată ostilitățile pornite, Mihai trebuia să

⁹² *Ibidem*, vol. IV, p. 112-113.

⁹³ E Hurmuzaki, *op.cit.*, Vol. XII; p 370; Planul era un atac decisiv asupra turcilor. În 11 august 1598 hanul tătarilor este invitat să se alieze cu împăratul habsburgilor și cu Mihai, care s-au hotărât să năvălească până la Constantinopol, „astfel încât să piară acest perfid neam turcesc și să înlăture jugul său”. Vezi: *MVCE*, vol. IV, p. 115.

⁹⁴ În 17 iunie 1598, agentul englez Henry Lello comunica de la Constantinopol că a fost prinsă de curând iscoada lui Mihai, care a dezvăluit turcilor „planurile și uneltirile lui Mihai cu împăratul, spunând că Mihai are o putere (armată) de o sută de mii (de oameni), din care cea mai mare parte stă la pândă și că împăratul îi trimisese 12 mii de călăreți, sfătuindu-l ce de ochii lumii să stăruie pentru pace la sultan și să-i plătească tributul dacă el cere aceasta, ca astfel să aibă mai puține bănuiele și socotindu-se mai în siguranță să poată să-și concentreze întreaga oaste în Ungaria împotriva lui”. Vezi *MVCE*, vol. V, p. 163

⁹⁵ Este vorba de scrisoarea din 30 iunie 1598 trimisă din Dopca. Sătul de promisiuni și lingușeli Mihai le scrie astfel comisarilor: „Cinstitele voastre domnii să-mi stea alături cu ajutoare, bani și cu oșteni, că ci fără de acestea în fața vrăjmașilor, cuvintele frumoase nu sunt de nici un folos”: *Ibidem*, p. 165. Dopca era, probabil, o localitate de pe lângă castelul Novigrad, pe care, potrivit unor rapoarte contemporane, l-ar fi atacat și cucerit în această lună cu 900 de mercenari. Vezi: *Ibidem*, vol IV, p. 113-114.

⁹⁶ *Ibidem*, vol. I, p.206-207.

⁹⁷ Vezi rapoartele agentului englez de la Constantinopol redactate în 15 iulie și 12 august în *Ibidem*, vol. V, p. 166, 168.

⁹⁸ Același agent comunica în raportul său din 23 septembrie că Mihai a masacrat cea mai mare parte a oastei turcești și a prădat Vidinul cât și orașul Nicopole, iar în cel din 6 octombrie anunța vestea că ar fi cucerit cetatea din acest oraș. Vezi: *Ibidem*, p. 169.

⁹⁹ Constantin Velichi, *op.cit.*, p. 142; Idem, *România și renașterea bulgară*, p. 28.

¹⁰⁰ *MVCE*, vol I, p. 215-216 și vol. IV, p. 121-122; Vasile Arimia, Mircea Mușat *op.cit.*, p. 132. În istoria sa

le continue; intenția sa era să ajungă până la Adrianopol¹⁰¹. Acest lucru avea să provoace o mare panică între turci¹⁰² și o mare satisfacție între creștini, în spatele cărora grecii adună arme și se pregătesc de luptă¹⁰³. Însă, în mod fatal, nu au fost suficiente piesele de artilerie și s-a lovit de ostilitatea lui Sigismund reîntors pe tronul Transilvaniei, de unde îl amenința că va intra Valahia și se va face acolo stăpân. Reînsăunat fără asentimentul împăratului, a devenit potrivnic planurilor acestuia și lui Mihai, căutând să facă alianțe cu tabăra adversă¹⁰⁴. Astfel, nu a reușit să răzbată dincolo de Sofia. Totodată, răscoala pusă la cale de bulgari, care s-au bizuit în zadar și pe ajutorul militar și financiar al împăratului, nu a fost bine pregătită, clerul și negustorii n-au reușit să mobilizeze masele, prin urmare turcii au înlăturat fără probleme răzmerițele locale. Doar la Târnova se pare că a fost un oarecare succes, întrucât există o mărturie că aici a fost proclamat ca țar al Bulgariei eliberate un urmaș al vechilor familii domnitoare din dinastia Șişman¹⁰⁵. Așadar, existau și facțiuni care nu-l doreau pe Mihai eliberatorul în fruntea statului Bulgar. După cum unii dintre apropiații săi balcanici, care doreau să-l controleze și nu au putut, i-au devenit treptat ostili. Este vorba de pretendentul la tronul Bosniei, Ieremia Zlataris, a cărui trădare este pedepsită de domnitor chiar în 1599, ori de boierii conspiratori, albanezul Aga Leca și grecul Manta¹⁰⁶.

Mihai a reluat acțiunile peste Dunăre abia la sfârșitul anului, după ce și-a întrerupt incursiunea din septembrie, atunci când, întorcându-se cu armata spre cetatea Oradea¹⁰⁷, a fost înșelat de Sigismund că aceasta a căzut sub loviturile turcilor¹⁰⁸, fapt ce a bucurat

descrișă ducelui de Toscana relatează următoarele „plecai cu toți ai mei spre Vidin și am mers zece zile, începând de la Dunăre până la munți și iar de la munți până la Dunăre, pustiind toată țara dușmanului și ucigând câți dușmani se puteau găsi, și pe câți creștinii-am aflat, i-am făcut pe toți să treacă în Țara Românească, împreună cu familiile, avuturile și vitele”, iar după victoria de la Cladova menționează că „pe urmă petrecui șase săptămâni în țara turcului și voiți ca toată țara să fie dată pradă focului și pustiită și pe toți creștinii care i-am găsit i-am trecut în Țara Românească, cu toate ale lor”. Vezi: *Literatura română veche(1402-1647)*, p. 47-48. Aceste fapte le aflăm și de la cronicarul Szamosközy: „pe creștini, sârbi și bulgari, i-a adus, împreună cu vitele și carele lor, și i-a așezat în Țara Românească...adus-a din Bulgaria douăsprezece mii de sârbi și i-a așezat în Țara Românească”. Vezi: Ioachim Crăciun, *op.cit.*, p. 112-113. Știrea apare și într-o scrisoare din 20 octombrie a episcopului catolic din Transilvania, Demetrius Napragy: „incolas omnes Bulgariae in Valachiam transfert”: vezi: Andrei Vereș, *op.cit.*, vol. V, p. 200; O altă sursă vorbește de un număr de 60000 de bulgari, care au fost trecuți cu această ocazie în Țara Românească, din care 20000 au fost recrutași în oastea sa. Vezi: *MVCE*, vol IV, p. 140.

¹⁰¹ Apropierea de Adrianopol a provocat mare panică la Constantinopol, știre confirmată de un ambasador spaniol regelui Filip al III-lea. Vezi.: Al Ciorănescu, *op.cit.*, p. 136-137; O știre asemănătoare sosea la Veneția: vezi: *MVCE*, vol. IV, p. 123, vezi și p. 124

¹⁰² La aflarea acestor vești, Sultanul, de furie, a alungat pe toți ambasadorii creștini și turci de la curte sa. Vezi : E. D. Tappe, *op.cit.*, p. 124; Spaima că va putea fi cucerit Constantinopolul o mărturisește franciscanul Eustatie Fontana, aflat în capitala imperiului otoman, cardinalului Cinzio Aldobrandini. Vezi: Vasile Arimia, Mîrcea Mușat, *op.cit.*, p.132.

¹⁰³ DANIC- *Colecția microfîlme Vatican*, rola 76, cadrul 33. „onde questi greci del paese nel secreto fanno mille buoni pensieri in soccorso del Michal et che ogni accortezza si promegono d arme per ogni sorte di occasione, et si sente un mormoro d allegrezza fre christiani, che non si esprimere con parole »

¹⁰⁴ E Hurmuzaki, vol. XII, p. 400-401; La amenințat pe împărat că, dacă nu se va purta bine cu el, se va alia cu turcul, polonul și tătarul. Vezi: *MVCE*, vol.IV, p. 116. Că Sigismund se împotrivese fățiș acțiunilor sale antiotomane, reiese din relatarea făcută ducelui de Toscana „ Când înțelesei că Oradea e în primejdie, mă hotărâi și trimisei ajutor din Țara Românească, cu un căpitan al meu și cu mai mulți oameni, cu însărcinarea să se ducă cu orice preț spre a se uni cu oamenii împăratului, dar când au ajuns în Ardeal, Sigismund nu i-a lăsat să treacă mai departe și astfel nu putură să se ducă unde le poruncisem”. Vezi: *Literatura română veche(1402-1647)*, p. 46-47. Despre această expediție condusă de Aga Leca se vorbește și în *Cronica Buzeștilor*(Vezi *ibidem*, p. 100) și în *cronica lui Szamosközy* (vezi: Ioachim Crăciun, *op.cit.*, p.111-112).

¹⁰⁵ Constantin Velichi, *op.cit.*, p. 143.Gh. Zbucea o consideră „cea mai însemnată răscoală a creștinilor bulgari din Evul Mediu”. Vezi Gh. Zbucea, *op cit*, p. 330.

¹⁰⁶ Andrei Pippidi, *op.cit.*, p. 187.

¹⁰⁷ În toamna acestui an, turcii au planificat o expediție în Ungaria și Transilvania, dar n-au reușit nici măcar cetatea Oradea să o cucerească, după o lună de asediu(din 2 octombrie până în 3 noiembrie). Vezi: Aurel Decei, *op.cit.*, p. 233; Andrei Vereș, *op.cit.*, Vol. V, p. 197-200.

¹⁰⁸ În istoria sa, Mihai relatează următoarele ducelui de Toscana: „În vreme ce mă osteneam eu cu acestea(incursiunea în Balcani n.n), iată că niște trădători din Ardeal născocise o înșelăciune, trimițându-mi scrisori în care spuneau că Oradea a fost luată de turci și că eu trebuie să mă întorc cât mai repede în Țara Românească, așa că eu, dând crezare veștilor lor, nu-mi dădui seama de înșelăciune și mă întorsei în Țara Românească cu toți oamenii mei, trecând de sârg Dunărea, și apoi aflai că ardelenii mă înșelaseră”. Vezi:

nespus pe turci¹⁰⁹. Reluarea ofensivei a fost totodată o replică la strădaniile turcilor de a-l alunga pe domnitor și de apune stăpânire pe Valahia¹¹⁰. La începutul lunii decembrie 1598 se scria în Praga că Mihai a prădat din nou ținuturile turcești de la sud de Dunăre, incursiune la care dorea să se alătore cât de curând și Sigismund Báthory¹¹¹, reintrat în grațiile împăratului, probabil și în urma intervențiilor domnitorului român¹¹². După unele mărturii, la sfârșitul lui decembrie 1598 Mihai a pătruns în interiorul Bulgariei circa 100 de mile pe urmele lui Mehmed Satârghi pașa¹¹³.

Anul următor au avut loc incursiuni de amploarea celei de anul trecut; nu se mai constată o expediție de anvergură nici din partea turcilor, nici din partea lui Mihai. În ianuarie principele transilvănean și domnitorul român și-au unit forțele pentru un nou atac peste Dunăre, având concursul logistic imperial. Creștini de acolo încă îl mai așteptau și-l doreau pe Mihai regele lor¹¹⁴. În același timp, patriarhul Atanasie de Ohrida, aflat în Italia, de unde purta corespondență cu voievodul, la începutul anului s-a îmbarcat spre Peninsula Balcanică cu arme și bani¹¹⁵. La sfârșitul luni ianuarie ajunge la Praga, însoțit de mitropolitul Ieremia, sufragantul său, și de nepotul său de sânge. Aici face un memoriu împăratului, în care solicită câteva ajutoare, afirmând că va merge de acolo la Mihai Voievod în Valahia, unde se află dioceza sa. Totodată, se plânge împăratului că Serenissima Republică, probabil Veneția, împiedică eliberarea albanezilor din sclavie¹¹⁶. Mihai trecuse totuși Dunărea în luna ianuarie, căci la 1 februarie solii domnitorului aduceau câteva steaguri turcești împăratului, drept trofee capturate cu câteva zile în urmă în teritoriul Bulgariei¹¹⁷. După un scurt răgaz, Mihai reia la începutul lunii martie ofensiva peste Dunăre, probabil și ca răspuns la incursiunea de pradă pe teritoriul Valahiei, organizată de pașa de Silistra¹¹⁸. A cotropit acest teritoriu până aproape de Adrianopol, ca în toamna anului trecut, provocând mare spaimă turcilor și tot atâta nădejde creștinilor¹¹⁹. Luptele au continuat și în luna aprilie pe linia Dunării, fiind încredințat de sprijinul logistic al împăratului Rudolf, în schimbul continuării ofensivei în Bulgaria și Serbia¹²⁰. Aici se distinge victoria de la Rusciuk¹²¹. Sursa, care relatează această victorie, face și următoarea constatare: „ Aceste așa de fericite izbânzi dau temei grecilor să nădăjduiască a scutura jugul tiraniei otomane, așa încât în fiecare zi pleacă cete din Constantinopol spre a merge să-l găsească pe voievod, și nu doar creștini, ci chiar ieniceri, care sunt fii de creștini greci: într-acestea se scrie din Constantinopol într-o epistolă din 2 mai, ca de un lucru neîndoios, cum că erau de acum în tabăra voievodului

Literatura română veche (1402-1647), p. 48; Informația este confirmată de însuși cronicarul Szamosközy. „ În vremea când Mihai Vodă a săvârșit toate acestea, repezit-a de olac Craiul Sigismund la Mihai Vodă pe Luka Bakonyai, făcându-i știre că Mahomed Satârghi Pașa a luat Oradea; Mihai vodă, aflând această veste s-a întors în Țara Românească. Vezi: Ioachim Crăciun, *op.cit.*, p. 112.

¹⁰⁹ Un cronicar turc consemnează „vestea bună” pentru locuitorii Istambulului, care „ au aflat că Mihai primise scrisori din Transilvania în care se spunea. <Vino repede, vilayet-ul Transilvaniei e zdrobit, tătarii au devastat țara. Și serdarul a luat cetatea>. Și atunci, blestemații, a treia zi, fără să mai ezite, au fugit”. Vezi: Aurel Decei, *op.cit.*, p. 236.

¹¹⁰ *MVCE*, vol. I, p. 224-225, vol. IV, p. 145.

¹¹¹ *Ibidem*, vol. IV, p. 140; În 15 decembrie se scria de la Constantinopol că Mihai a distrus o parte din artileria turcească. Vezi: Al. Ciorănescu, *op.cit.*, p. 137.

¹¹² *Ibidem*, vol. I, p. 219-220, vol. V, p. 173-175.

¹¹³ Constantin Velichi, *op.cit.*, p. 142

¹¹⁴ E. D. Tappe, *op.cit.*, p. 125-126.

¹¹⁵ P.P. Panătescu, *op.cit.*, p. 46-47.

¹¹⁶ E. Hurmuzaki, *op.cit.*, Vol. III, partea a II-a, p. 307.

¹¹⁷ *MVCE*, vol. V, p. 174.; Andrei Vereș, *op.cit.*, vol. V, p. 206; Despre victoriile lui Mihai la sudul Dunării în luna ianuarie este informat și regele Spaniei: Vezi: Al Ciorănescu, *op.cit.*, p. 137.

¹¹⁸ *Ibidem*, Vol. IV, p. 152-153. E Hurmuzaki, *op.cit.*, vol. XII, p. 426; Al. Ciorănescu, *op.cit.*, p. 137.

¹¹⁹ Relatările despre această incursiune și largul său ecou vezi amănunte în: *Ibidem*, vol. IV, p. 147-151; Vol V, p. 175.

¹²⁰ *Ibidem*, vol. I, p. 226-227, vol. V, p. 176-178; Andrei Vereș, *op.cit.*, vol. V, p. 210-216..

¹²¹ Ion Sârbu crede că această luptă trebuie situată tot în luna martie. Vezi: Ion Sârbu, *Istoria lui Mihai-Vodă Viteazul, domnul Țării Românești*, Timișoara, 1976, p. 448; Alături de această victorie trebuie amintite și cele de pe Nipru împotriva tătarilor, unde i-a avut aliați pe cazaci din Podolia, și a cucerit Cazanul și Perekopol, două orașe mari tătarăști. Vezi: *MVCE*, vol. IV, p. 157-160. La sfârșitul lunii aprilie a distrus și cucerit Isaccea. Vezi: *Ibidem*, vol. V, p. 182.

mai mult de două mii <de ieniceri>, întorși la credința creștină¹²². Desigur, era vorba de acei ieniceri răzvrățiți împotriva Sultanului¹²³. Instabilitatea politică generată de principele Sigismund, care a abdicat din nou de pe tron în favoarea vărului său Andrei Báthory, promotor al politicii polone la Dunărea de Jos și al acceptării suzeranității otomane¹²⁴, va determina pe imperiali să retragă momentan sprijinul financiar acordat lui Mihai pentru ofensiva sud-dunăreană¹²⁵. Cu toate acestea, voievodul român va continua lupta pe cont propriu, folosind probabil ca resurse capturile de război. Există mărturii că în iunie oastea sa a ajuns până lângă Sofia, obținând multe victorii. Luptele au continuat cu succes pe linia Dunării în lunile iulie și august¹²⁶.

Probabil ele ar fi continuat dacă nu se complica situația din Transilvania și Moldova¹²⁷. De aceea, Mihai, văzându-se înconjurat pe toate fronturile, va primi pacea cu turcii în 6 octombrie 1599¹²⁸. Împăratul Rudolf, în atare condiții, a simțit că autoritatea sa se diminuează, iar Liga sfântă riscă să sucumbă, motive pentru care va face demersuri ca suma promisă domnitorului român să ajungă la el și pe această cale să-i mențină fidelitatea¹²⁹. În logica acestei strategii se va înscrie și acordul dintre cei doi pentru cucerirea Transilvaniei¹³⁰ și mai apoi a Moldovei.

Numai că unirea celor trei provincii sub sceptrul său trebuia să constituie o premisă sigură a luptei antiotomane, cel puțin în viziunea lui Mihai Voievod. Cu alte cuvinte, unirea celor trei provincii românești sub același stindard al luptei constituia o mai mare garanție a victorie finale asupra turcilor, pe care el și-o asumase, și nu credem că el s-ar fi mulțumit să rămână la stadiul de unic conducător al românilor, fără să știe că pericolul otoman ar fi fost definitiv înlăturat prin cucerirea capitalei otomane, Constantinopolul. Cucerirea Transilvaniei i-a convins pe unii dintre oamenii împăratului că va fi un mai bun prilej pentru reconfigurarea dominației Habsburgilor în Balcani. Astfel de gânduri apar în scrisoarea din 23 noiembrie 1599 a lui Piero Duodo ambasadorului venețian la curtea lui Rudolf: „să ducă mai departe anul viitor stindardul imperial în Moldova și poate chiar în Serbia și în Bulgaria, unde se aude că toate acele popoare sfâșiate de tirania tot mai dură a turcilor se arată dispuse să ia arma în mână și să facă tot ceea ce la va fi arătat pentru a se elibera de atâtea dezastre¹³¹. Mitropolitul Dionisie Raly, care rămăsese în tot acest timp lângă Mihai ca sfetnic și principalul promotor al restaurării imperiului bizantin, credea că la convins definitiv să devină eliberatorul și conducătorul bulgarilor. Așa se explică apelul său-de care foarte probabil voievodul avea știre-făcut din Alba Iulia la 22 decembrie către împăratul habsburg să nu încheie pace turcii, ci dimpotrivă să poarte lupta cu ei prin brațul lui Mihai, pe care trebuia să-l sprijine neîntârziat. De aceea, îl asigură de fidelitatea voievodului, neîmpăcat dușman al turcilor, și cere totodată să fie trimiși de urgență oameni ai împăratului să preia guvernarea Transilvaniei, pentru ca Mihai să se îndrepte spre acțiuni mai importante, „căci ținta lui unică este de a se îndrepta spre Turcia și de a-și face reședința la Sofia¹³². Mitropolitul de Târnovo, educat în Occident, a rămas, totodată, un om de încredere al habsburgilor până la sfârșitul vieții și animat permanent de lupta antiotomană și de eliberare a popoarelor din peninsula balcanică¹³³. Astfel, ne apare naturală temerea

¹²² MVCE, vol. IV, p. 155-156.

¹²³ *Ibidem*, p. 139.

¹²⁴ Aurel Decei, *op.cit.*, p. 237.

¹²⁵ Andrei Vereș, *op.cit.*, vol. V, p. 219-221. În două scrisori, semnate de autori diferiți, se vorbește de faptul că Pezzen a fost trimis pe urmele solilor munteni, pentru a le retrage suma de 100 de mii de taleri, ce au fost destinați lui Mihai.

¹²⁶ MVCE, vol. IV, p. 161; Al Ciorănescu, *op.cit.*, p. 141-143.

¹²⁷ Constantin Velichi, *op.cit.*, p. 143.

¹²⁸ Aurel Decei, *op.cit.*, p. 238.

¹²⁹ Andrei Vereș, *op.cit.*, p. vol. V, p. 227-231; MVCE, vol. I, p. 224-225.

¹³⁰ *Ibidem*, p. 232, 260-261; *Ibidem*, vol. V., p. 187-189.

¹³¹ DANIC-Colecția microfilme Italia, rola 98, cadrul 490; De asemenea, Giovano Mocenigo îi scrie dogelui Veneției, pe 21 noiembrie din Roma, că victoria lui Mihai din Transilvania crea posibilitatea ca în anul următor să poată fi cucerite Buda, Belgradul și să se îndrepte spre Constantinopol. Vezi: Andrei Vereș, *op.cit.*, Vol. V., p. 286..

¹³² MVCE, vol. I, p. 324-325.

¹³³ Dumitru Dima, *op.cit.*, p. 526-532; Marini Poli îl asigură pe împărat în decembrie 1599 că mitropolitul este

sa privitoare la înstăpânirea lui Mihai în Transilvania, ceea ce provoca adversitatea imperialilor și o dată cu aceasta spulberarea speranțelor sale de eliberare a Balcanilor, speranțe îndelung nutrite alături de acest temerar luptător. Însă, domnitorul român urmărea deocamdată alte țeluri. El credea într-un front comun al tuturor românilor. Pentru a dejuca planurile adversarilor săi, mărturisea că singura intenție este să treacă Dunărea pentru a se lupta cu turcii¹³⁴. Recrutarea zilnică de mercenari în oastea lui Mihai, l-a făcut să creadă pe baronul Ungnad că Mihai pregătea o incursiune în Moldova, după care, în caz de succes, va treacă în Bulgaria și Serbia. Înțelegând aceste resorturi, solicită să-i fie acordat ajutorul din partea tuturor statelor creștine, „ pentru ca el să supună și Moldova, Bulgaria și Serbia, unde nu există nici un fel de fortificații. Astfel acolo, țara și poporul ar sta la dispoziție: toți aleargă spre această acțiune și anume gratuit, numai pentru a goni pe turci”¹³⁵. Dar Carlo Magno, într-un raport lung adresat împăratului în aceeași zi în urma audienței la Mihai, dezvăluie faptul că voievodul român își concentra politica asupra Transilvaniei și Moldovei. Asta nemulțumea atât pe împărat cât și pe mitropolitul Rali. Referitor la nemulțumirea ultimului, Carlo Magno relatează în același raport că mitropolitul, care era consilierul intim al voievodului și mult devotat Casei de Austria și cu care acest voievod discuta toate secretele sale („ suo intimo Consiliero e molto devotato alla Casa d Austria, e huomo molto esemplare, con il quale detto Woivoda conferissi tutti il suoi secretti”), văzând că Mihai are alte intenții și scopuri decât ale lui, a făcut presiuni asupra acestuia să revină la politica sa inițială, iar în momentul când, după lungi discuții, a observat că nu-l poate convinge nicicum, l-a amenințat chiar cu excomunicarea¹³⁶. Totuși, aceste momente tensionate dintre mitropolit și voievodul român nu au durat, căci Mihai s-a arătat interesat de politica imperială la care subscria mitropolitul. Prin urmare, același Carlo Magno, atașat al habsburgilor la Alba Iulia, încearcă să-i convingă, la sfârșitul lunii ianuarie, pe comisarii imperiali că voievodul român, care a promis în fața lui că vrea să asedieze Adrianopolul și chiar Constantinopolul, trebuie să fie ajutat. De intenția lui Mihai a fost încredințat și din partea mitropolitului Dionisie Rali, de la care a primit atunci o icoană prețioasă cu Maica Domnului și Pruncul, ce urma să fie trimisă împăratului¹³⁷. Astfel, îngrijorarea curții imperiale că Mihai vrea să păstreze pentru el Transilvania, era temperată de acesta prin promisiunea că va porni într-o mare expediție împotriva Constantinopolului, numai să fie sprijinit de statele creștine¹³⁸. Andrei Pippidi nu crede că Mihai a avut vreodată planul de a restaura imperiul Bizantin, fiind preocupat de unificarea celor trei provincii. O dovadă fără echivoc în acest sens este pentru el faptul că Mihai a condiționat împăratului incursiunea la sudul Dunării de recunoașterea statului format din Transilvania și Țara Românească. Pretenția sa se ridica până la malul Dunării, deocamdată ocupat de turci, și care „ să fie iar o moșie și să se ție de hotarele acestor două țări”, adăugând; „iar, de acia, înainte, cu ajutorul lui Dumnezeu, ce vom dobândi de la păgâni, împăratul va face cum va fi voia împărăției lui”¹³⁹. Însă această declarație o face înainte de a cucerii Moldova, asupra căreia va avea de asemenea pretenții. În consecință și în urma celor arătate până aici credem că atunci când Mihai declară că se mulțumește doar cu Transilvania și Țara Românească era doar o etapă din planul lui măreț ce viza unificarea celor trei principate într-un front comun, de unde să se declanșeze pe urmă decisiva incursiune la sud de Dunăre pentru a elibera populația creștină, care îl aștepta cu nerăbdare. O confirmare a acestor planuri o făcuse deja solul lui Mihai la curtea veneză, încă de la începutul lunii ianuarie, comisariului Pezzen. Acesta se adresează pe urmă împăratului în 11 ianuarie, înștiințându-l că solul

“bon servitore di S.M”, iar Paolo Giorgio, anul următor, “che sempre e stato fidelissimo et devotissim servitore di V.M. Vezi: E. Hurmuzaki, *op.cit.*, vol. XII, p. 526,565.

¹³⁴ MVCE, Vol. I, p. 344.

¹³⁵ *Ibidem*, p. 353-354; *Poporul român și lupta de eliberare a popoarelor din Balcani*, București, 1986, p. 172-173. Este vorba de scrisoarea lui Ungnad adresată împăratului la 2 ianuarie 1600.

¹³⁶ E. Hurmuzaki, *op.cit.*, vol. XII, p. 569. „Et, d apoi d haver ragionato et conversatoal longo con esso, mi disseche lo haveva di modo rincontrato, et mortificato, con minacciarli della scomunica, chel o laso in buno termine, et che quel istesso giorno doveva ritornareda esso”.

¹³⁷ *Ibidem*, p. 653. MVCE, vol. I, p. 376-377.

¹³⁸ Andrei Vereș, *op.cit.*, Vol. VI, p. 70-71.

¹³⁹ Andrei Pippidi, *op.cit.*, p. 187.

verbal „ne dă de înțeles foarte sincer și deschis că stăpânul său, voievodul, aluat Transilvania cu sabia și nici nu se gândește să se lase îndepărtat de acolo, că vrea să-și încerce norocul și în Moldova-fie că maiestatea voastră imperială aprobă sau nu; mai aduce la cunoștință că, după ce va aduce cele trei provincii sub stăpânirea sa, va apuca de barbă cum se cuvine pe turc și va arăta încă și mai mult serviciile aduse de el creștinătății”¹⁴⁰. Un misionar dominican mărturisea în iunie 1600, după unirea celor trei provincii, că Mihai „va ajunge în curând să se înstăpânească peste Constantinopol, și, grec fiind, aclamat și urmat îndeosebi de greci, odinioară stăpâni ai acelei împărății, făcându-se proclamat el și nu altul împărat al Constantinopolului”¹⁴¹. Deci, potrivit acestei mărturii, numai voievodul român era dorit ca stăpân peste peninsula balcanică. Într-adevăr, la Istanbul ajungeau știri la începutul lui iulie că Mihai vrea să cucerească capitala sultanului¹⁴², de aceea turcii au luat toate măsurile defensive¹⁴³. Victoriile sale din Polonia și de la gurile Dunării, au generat o nouă frenezie belicoasă între bulgari, dornici să se alătore domnitorului român și să zdrobească pe turci¹⁴⁴. Înainte de luna mai fusese interceptată deja la curtea austriacă o lungă plângerea în grecește adresată unui înalt arhieru din Balcani, probabil Dionisie Rali, în care populația creștină, în special cea din Tesalia, Epir, Macedonia și toată Grecia, foarte greu apăsată de jugul „prea necredincioșilor potrivnici ai Credinței”, solicită acestuia să le vină în ajutor fără zăbavă, căci acum dușmanul e slăbit și să se pună în fruntea răscoalei ca să lupte alături de ei până la moarte; „pentru sfintele dogme, ridică-te, preasfinte părinte, împotriva balaurului dușman; arată-i prin faptă că nu e cătuși de puțin puternic cel ce fără Dumnezeu ne tiranisește sufletele”, căci „izbânzile cele vestite ale împăratului și ale războinicului Mihai împotriva lui, și-au pregătit cu totul drumul”¹⁴⁵. În raportul unui prelat rutean redactat la începutul anului 1603, aflăm că magnații greci din Peloponez și Sparta continuau în anul 1600 să se împotrivescă turcilor și se luptă neîncetat pentru libertate, creându-și o republică. În fruntea acestora se afla episcopul de Larisa și Trikkia, Dionisie „Filosoful”, care a pornit răscoala în Tesalia și al care participa și un Constantin Postelnicu, fost boier a lui Petru Șchiopul. Episcopul a fost alungat de turcii pentru că avusese înțelegere cu Mihai și căruia i-a trimis bani, probabil, să vină în ajutorul răsculaților. Același vină au primit-o și alți ierarhi greci, precum și un Cantacuzino, care, crede P:P Panaitescu, că ar fi Andronic, cel ce l-a ajutat pe Mihai să ocupe tronul Țării Românești. Ajuns la Roma, fiind caterisit la cererea turcilor, s-a arătat favorabil unirii bisericilor și a cerut astfel ajutor catolicilor pentru eliberarea Greciei¹⁴⁶. Pe de altă parte, știm că acel „Constantino Postelnicu”, împreună cu Manuel Egumeno, Estabro Psara și Escarlata Maza, au făcut solie la regele Spaniei, Filip al III-lea, căruia îi înaintează un memoriu în numele tuturor ierarhilor bisericii și a persoanelor nobile din Epir; Macedonia, Tesalia și Elada, pentru a cere sprijin împotriva turcilor. În schimb ajutorului recunoscându-l ca stăpânul și regele lor sau chiar „emperador de Constantinopla”, iar în fruntea provinciilor să fie numiți dintre principali conducători ai răscoalei. Regelui i se descriu în detaliu strategiile răscoalei și efectivele impresionante de combatanți gata să se sacrifice. Acțiunea nu ar fi dificilă având în vedere că armata turcilor e slab organizată. De asemenea, îl asigură pe rege că vor avea și concursul voievodului Mihai, care, deși era un principe sărac, a lovit atât de puternic pe turci mergând până la Adrianopol, încât de spaimă mulți au trecut în Asia. Nu cunoaștem cât de mult s-a implicat regele, de vreme ce, în ultima zi a anului 1600, acesta îi înștiințează pe contele de Lemos în legătura cu memoriul delegației grecești, de altfel „de mucha consideracion y importancia”, cerându-i să găsească o rezolvare și să caute aliați¹⁴⁷. Nu e greu de bănuit de ce acești delegați greci au ajuns să ceară ajutorul regelui spaniol și să-l proclame stăpânul

¹⁴⁰ E. Hurmuzaki, *op.cit.*, vol XII, p. 609-610, *MVCE*, vol I, p. 362.

¹⁴¹ *Călători străini despre Țările Române*, vol. IV, București, 1972, p. 188.

¹⁴² DANIC-*Colecția microfilme Vatican*, rola 76, cadrul 60. Eustachis Fontana îl înștiințează pe cardinalul Cinzio Aldobrandini. O veste asemănătoare o trimite și la sfârșitul lunii iulie: *ibidem*, cadrul 61.

¹⁴³ E. D. Tappe, *op.cit.*, p. 134; Al Ciorănescu, *op.cit.*, p. 162.

¹⁴⁴ *MVCE*, vol. IV, p. 283.

¹⁴⁵ E. Hurmuzaki, *op.cit.*, Vol. XII, p. 907-908.

¹⁴⁶ P. P. Panaitescu, *op.cit.*, p. 50-51. Andrei Pippidi, *op.cit.*, p. 188.

¹⁴⁷ Al Ciorănescu, *op.cit.*, p. 172-178.

lor?. Mihai de mai bine de un an nu a mai făcut nici o mare incursiune în peninsula Balcanică, unde acești răsculați îl așteptau, el concentrându-se asupra consolidării frontului la nord de Dunăre, și prin urmare, nici împăratul Rudolf, prins în tratativele cu polonezii ostili politicii habsburgice, nu se mai arăta preocupat de o ofensivă antiotomană. Ne întrebăm apoi dacă nu cumva oferta făcută regelui catolic era doar o strategie de a atrage ajutorul temporar al acestuia, întrucât în memoriul redactat în limba greacă și înaintat tot în acest an înaltului arhieru ortodox în numele populației din aceleași teritorii din Peninsula, se face apel la luptă în virtutea credinței răsăritene și al sfintelor dogme.

Mihai pierduse domnia peste cele trei provincii, dar nu va renunța la dorința de a cuceri Constantinopolul, evident acum în beneficiul casei de Austria. După ce reintră iarăși în grațiile împăratului, îi va scrie acestuia din Praga în martie 1801 despre planul său: „Mă mâhnesc numai că nu am puteri convenite pentru această mare trebuință; nădăjduiesc, cu ajutorul lui Dumnezeu cel necuprins, când n-or să-mi mai lipsească aceste puteri, să văd gloriosul stindard al sfintei cruci triumfând chiar peste zidurile și turnurile cetății Constantinopole, ba încă și în cetatea Sfântă”¹⁴⁸. Victoria împotriva lui Sigismund la Guruslău, avea să agite din nou spiritele între bulgari, care trimit soli la Mihai pentru a expedia un contingent de 15000 de soldați, cărora să li se alăture și să distrugă totul până la Constantinopol¹⁴⁹. Sfârșitul său tragic nu-i va permite să le vină în ajutor. Astfel încheindu-se epopeea sa în peninsula balcanică. Numai imaginea eroică exemplară a supraviețuit prin poemele grecești și folclorul balcanic¹⁵⁰, persistând drept pildă de luptă împotriva musulmanilor otomani. Vistierul Stavrinov va scrie în poema dedicată voievodului român că acesta „a trudit pentru ortodoxie” și „a crezut că se va face liturghie la Sfânta Sofia”¹⁵¹.

În final trebuie să ne întrebăm de ce populațiile din Peninsula Balcanică, în marea lor majoritate ortodoxe, l-au aclamat pe Mihai ca fiind eroul lor eliberator, și nu de puține ori l-au chemat să le fie stăpân și conducător. În primul rând, pentru că a fost singurul, care până în 1600, când și-a orientat politica spre unificarea principatelor române, le-a certificat speranța eliberării prin victoriile sale în teritoriile de la sud de Dunăre împotriva turcilor. Apoi, așa cum documentele epocii o atestă, fiindcă era de aceeași religie cu locuitorii peninsulari și era înrudit cu grecii, principalii promotori ai restaurării imperiului Bizantin. Alte câteva mărturii ale ambasadorilor venețieni la Poartă, emisari scrupuloși în afirmațiile lor, vin să întărească aceste afirmații. După ce s-a destrămat ideea grecilor, locuitori în insulele venețiene din Mediterana orientală, că învingătorul de la Lepanto, regele spaniol, va putea elibera Grecia de otomani și va fi numit împărat bizantin, o dată cu declanșarea ostilităților în Balcani de către principele Mihai și-au îndreptat speranțele spre acesta, dar cu mai mare entuziasm pentru că era de ritul lor. Potrivit mărturiilor ambasadorului Leonardo Donato din 2 martie 1596, atunci când grecii au aflat de victoriile lui Mihai și-au înălțat speranța către acesta că-i va elibera de turcii și pentru că era un principe de rit grec („gli animi et inaltate le speranze di tutti gli afflitti et oppressi cristiani, che habitano ne paesi d Europa sottoposti a turchi, ch essendo loro del rito greco”), în vreme ce, cu anii în urmă, când ostile creștine apusene au învins pe turcii, entuziasmul acestora era domolit de perspectiva de a fi obligați să accepte ritul latin („che non s avessero quando l armata cristiana distrusse affato, gia alquanti anni, la turchesca, restando i Greci con gelosia, se con un consequente acquisto fossero stati astretti ad adherire al rito latino”). Bailul Girolamo Capello, referindu-se în 14 octombrie 1600 la mândria grecilor pentru trecutul lor imperial, la ura veche și permanentă ce o poartă occidentalilor și Papei („ un antico et ereditario odio che portano al nome de Franchi, et al pontefice romano”), întreținută de extraordinar emulație pe care patriarhi lor („i loro patriarchi”) o au cu pontiful roman, arată că frunțașii grecilor merg până acolo cu această ură încât preferă să rămână sub stăpânirea otomană decât să treacă sub autoritatea catolică („Sono cosi male affetti verso i cattolici

¹⁴⁸ MVCE, vol. I, p. 646-649.

¹⁴⁹ E. Hurmuzaki, *op.cit.*, vol. XII, p. 1225; *Poporul român în lupta de eliberare a popoarelor din Balcani*, p. 179.

¹⁵⁰ Al Jordan, *Mihai Viteazul în folclorul balcanic*, București, 1936; Iulian Ștefănescu, *Epopeea lui Mihai Viteazul în lumea grecorusească în sec. XVII-XVIII*, în „Revista istorică română”, IV, 1934, p. 141-174.

¹⁵¹ *Cronici în versuri despre Mihai Viteazul*, prefață și traducere de Olga Cicanci, București, 2004, p. 111.

che al sicurosi contenterano sempre di esser piutosto soggetti al Turco che a christiani”). Astfel, sublinează Capello, numai când un principe de confesiunea lor sau schismatic, sau în orice manieră contrar catolicismului („della loro religione, o schismatico, o in altra maniera contrario alla religione cattolica”) le trezește speranțele eliberării de sub turcii, aceștia se entuziasmează, dând exemplu cazul lui Mihai Vitezul, al cărui nume acum este foarte aclamat de greci, și care, se crede, că ar putea restaura vechiul Imperiu bizantin („il cui nome era con gran devozione celebrato da Greci, e con tanto giubilo ascoltate le sue azione, che erano portati a gran concetto di rivedere per mezo suo l imperio de greci renovato”). Această atitudine a grecilor, zeloși în credința lor și ostili bisericii catolice („il zelo loro della religion loro e l odio che portano alla cattolica romana”), este evocată 11 ani mai târziu de bailul Simon Contarini, care se referă din nou la preferința grecilor de a fi salvați de un principe din confesiunea lor („principe del rito loro”), amintind episodul cu Mihai Vitezul, când grecii din imperiul otoman ear pe punctul să se răascole și să-l recunoască drept conducătorul lor legitim, deoarece era „del rito loro”¹⁵². Tot pe atunci, cărturarul grec Matei al Mirelor, refugiat la curtea lui Radu Șerban, scria îndurerat că numai nedreptățile și deșertăciunile grecilor au condus la pierderea imperiului bizantin, iar, pe urmă, și-au pus nădejdea în Mihai Viteazul că o să-l recâștige cu spada de la turci. Sub pana acestui cărturar, toate iluziile în soartă, în profeții sau în ajutorul mult așteptat din partea creștinilor din Apus ori a celor din Răsărit părea spulberată. „Iar noi aveam încredere în preaîndrăznețul Mihai, că o va scoate cu spada și ne-o va da nouă. Vai de noi, Domnul meu, de noi cei cu minte puțină, care avem încredere în Spania și în galerele largi, care sunt în Veneția, că vor veni cu spada, ca să omoare pe turc, să-i ia împărăția și să ne-o dea nouă. Ne punem nădejdea și în neamuri bălaie, că ne vor scăpa, că vor veni de la Moscova, ca să ne sloboadă. Ne punem nădejdea în preziceri, în profeții mincinoase, și ne pierdem timpul fără rost”¹⁵³. Toate aceste mărturii sunt dovezi peremptorii că Mihai Viteazul a reprezentat atunci cea mai mare speranță pentru locuitorii ortodocși de la sud de Dunăre că se vor elibera de abuzurile dușmanilor credinței lor.

¹⁵² Ștefan Andreescu, *Mihai Viteazul și restaurarea imperiului Bizantin: mărturia ambasadiorilor venețieni la Constantinopol*, în „Persepective medievale”, Nemira, București, 2002, 137-155.

¹⁵³ *Literatura română veche (1402-1647)*, p. 248.